

Іванна Матвійчук

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ В ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ

Конспект лекцій

Луцьк – 2021

УДК 637.37(072)

М-13

Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Протокол № 4 від 14.12.2021 р.)

Рецензенти: *Волинець І. Г.*, к. е. н., доцент кафедри менеджменту та адміністрування Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Чудовець В. В., к. е. н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Луцького національного технічного університету

Матвійчук І. О.

М-13 *Фінансовий аналіз в прийнятті рішень* : конспект лекцій. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 67 с.

Конспект лекцій призначено для самостійної підготовки до лекційних та практичних занять студентами другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування».

УДК 637.04.37(072)

© Матвійчук І. О., 2021

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2021

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Навчально-тематичний план дисципліни «Фінансовий аналіз в прийнятті рішень».....	5
Тема 1. Роль та місце фінансового аналізу в процесі прийняття управлінських рішень	6
Тема 2. Аналіз бухгалтерського балансу (звіту про фінансовий стан) підприємства.....	18
Тема 3. Аналітичні можливості звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід).....	27
Тема 4. Аналіз показників звіту про рух грошових коштів.....	37
Тема 5. Аналітичні можливості звіту про власний капітал.....	42
Тема 6. Аналіз іншої інформації, що міститься у фінансовій звітності.....	52
Тема 7. Аналіз інформації за сегментами.....	59
Список використаної літератури.....	64

ВСТУП

Курс «Фінансовий аналіз в прийнятті рішень» вивчають студенти другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування».

Предметом вивчення дисципліни «Фінансовий аналіз в прийнятті рішень» є теоретико-методичні підходи до аналізу фінансово-майнового стану підприємства на основі даних фінансової звітності.

Метою вивчення дисципліни «Фінансовий аналіз в прийнятті рішень» є формування системи знань з теорії та практики здійснення всебічного аналізу фінансово-майнового стану підприємства та прийняття на основі одержаної інформації ефективних управлінських рішень.

Компетентності, які студент набуде в результаті вивчення дисципліни:

ЗК01. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК04. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

СК01. Здатність формувати та використовувати облікову інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень на всіх рівнях управління підприємством в цілях підвищення ефективності, результативності та соціальної відповідальності бізнесу.

СК04. Здатність формувати фінансову звітність за міжнародними стандартами, коректно інтерпретувати, оприлюднювати й використовувати відповідну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень.

СК05. Здатність застосовувати методи і методики аналітичного забезпечення сучасних систем менеджменту з урахуванням стратегії розвитку підприємства в умовах невизначеності, ризику та/або асиметричності інформації.

СК07. Здатність формулювати завдання, удосконалювати методики та впроваджувати сучасні методи фінансового та управлінського обліку, аналізу, аудиту і оподаткування у відповідності зі стратегічними цілями підприємства.

СК09. Здатність здійснювати діяльність з консультування власників, менеджменту підприємства та інших користувачів інформації у сфері обліку, аналізу, контролю, аудиту, оподаткування.

СК10. Здатність проводити наукові дослідження з метою вирішення актуальних завдань теорії, методики, організації та практики обліку, аудиту, аналізу, контролю та оподаткування.

ПР06. Визначати інформаційні потреби користувачів облікової інформації в управлінні підприємством, надавати консультації управлінському персоналу суб'єкта господарювання щодо облікової інформації.

ПР10. Збирати, оцінювати та аналізувати фінансові та нефінансові дані для формування релевантної інформації в цілях прийняття управлінських рішень.

ПР14. Обґрунтовувати вибір і порядок застосування управлінських інформаційних технологій для обліку, аналізу, аудиту та оподаткування в системі прийняття управлінських рішень з метою їх оптимізації.

ПР15. Застосовувати наукові методи досліджень у сфері обліку, аудиту, аналізу, контролю та оподаткування та імплементувати їх у професійну

діяльність та господарську практику.

ПР17. Готувати й обґрунтовувати висновки задля консультування власників, менеджменту суб'єкта господарювання та інших користувачів інформації у сфері обліку, аналізу, контролю, аудиту, оподаткування.

Навчальна дисципліна «Фінансовий аналіз в прийнятті рішень» базується на знаннях, які студент мав отримати при вивченні дисциплін «Статистика», «Аналіз господарської діяльності», «Бухгалтерський облік: загальна теорія», «Фінансовий облік», «Звітність підприємств».

Конспект лекцій призначено для самостійної підготовки до лекційних та практичних занять студентами другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування».

**НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ
«ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ В ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ»**

Назви змістових модулів і тем	Усього (денна / заочна)	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	* Форма контролю/ Бали
Тема 1. Роль та місце фінансового аналізу в процесі прийняття управлінських рішень	15/20	4/1	2/1	8/16	1/2	Т
Тема 2. Аналіз бухгалтерського балансу (звіту про фінансовий стан) підприємства	21/22	4/2	4/2	12/16	1/2	РЗ/К
Тема 3. Аналітичні можливості звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід)	21/17	4/2	4/1	12/12	1/2	РЗ/К
Тема 4. Аналіз показників звіту про рух грошових коштів	19/17	2/2	4/1	12/12	1/2	РЗ/К
Тема 5. Аналітичні можливості звіту про власний капітал	17/16	2/1	2/1	12/12	1/2	РЗ/К
Тема 6. Аналіз іншої інформації, що міститься у фінансовій звітності	13/15	2/1	2/1	8/12	1/2	РЗ/К
Тема 7. Аналіз інформації за сегментами	12/14	2/-	2/1	8/12	-/2	РЗ/К
Разом по дисципліні	120/120	20/6	20/8	72/92	6/14	40
Види підсумкових робіт (за потреби, на розсуд викладача, кафедри)						
Підсумкова контрольна робота (ПКР)						60
Всього годин / Балів	120/120	20/6	20/8	72/92	6/14	100

*Форма контролю: ДС — дискусія, ДБ — дебати, Т — тести, ТР — тренінг, РЗ/К — розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС — індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ—робота в малих групах, ПКР / КР — підсумкова контрольна робота/ контрольна робота, Р — реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

ТЕМА 1. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

1.1. Фінансовий аналіз: сутність, завдання, предмет, об'єкти та суб'єкти.

1.2. Користувачі фінансової інформації та їх інформаційні потреби.

1.4. Класифікація видів фінансового аналізу.

1.4. Методи, методичні прийоми та моделі, що використовуються у фінансовому аналізі.

1.5. Фінансова звітність як інформаційна складова аналізу фінансового стану підприємства.

1.1. Фінансовий аналіз: сутність, завдання, предмет, об'єкт.

Слово «аналіз» утворилося від давньогрецького «analysis». Це метод дослідження, суть якого полягає в мисленому або практичному розчленуванні об'єкта дослідження на складові частини.

Фінансовий аналіз (Financial Analysis) з'явився в XIX ст. як комерційна арифметика. Із становленням ринку капіталу в країнах з ринковою економікою, комерційна арифметика трансформувалась у фінансовий менеджмент, складовою якого є фінансовий аналіз, що ґрунтується на даних фінансової звітності.

В умовах ринку **фінансовий аналіз** спрямований на накопичення, оброблення та використання інформації фінансового характеру та є основою прийняття управлінських рішень на мікрорівні, тобто на рівні суб'єктів господарювання. Власники, кредитори, менеджери підприємства зацікавлені в докладному аналізі фінансових потоків, щоб на основі одержаної інформації прийняти управлінські рішення, які регулюватимуть формування фінансових ресурсів і сприятимуть зростанню капіталу підприємства.

Отже, зміст фінансового аналізу визначається його функціями: функцією управління, інформаційною функцією, методологічною функцією.

Основними функціями фінансового аналізу виступають:

- об'єктивна оцінка фінансового стану, фінансових результатів, ефективності й ділової активності об'єкта аналізу;

- виявлення факторів і причин досягнутого стану й отриманих результатів;

- підготовка й обґрунтування прийнятих управлінських рішень в області фінансів;

- виявлення й мобілізація резервів поліпшення фінансового стану й фінансових результатів, підвищення ефективності всієї господарської діяльності.

Об'єктом фінансового аналізу (Financial Analysis Object) є **фінансові ресурси підприємства, їх формування та використання.**

Предмет фінансового аналізу (Financial Analysis Subject) – це комплексне оцінювання фінансового стану підприємств та виявлення резервів розвитку з метою підвищення вартості підприємства.

Фінансовий стан підприємства (Financial Position) розглядається як сукупність показників, що характеризують наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства.

Мета проведення фінансового аналізу – отримати виважену та

обґрунтовану оцінку фінансового стану підприємств і тим самим визначити умови прийняття оптимальних фінансових рішень.

Кількість фінансових індикаторів і параметрів, що визначають фінансовий стан підприємств дуже велике. Практично будь-яка фінансово-економічна подія тією чи іншою мірою оцінюється фінансовим параметром, який не потребує складних розрахунків, але вимагає розуміння, як правильно оцінити отримані результати та поєднати з іншими різноманітними індикаторами фінансового стану.

Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Основні етапи фінансового аналізу підприємства:

1. Збір і підготовка вхідної інформації.
2. Аналітична обробка.
3. Аналіз, оцінка та інтерпретація результатів.
4. Підготовка висновків і рекомендацій.

На 1-му етапі проводиться збір внутрішньої та зовнішньої інформації, оцінка її достовірності. На цьому етапі з'ясовують особливості облікової політики підприємства, відбирають необхідні форми бухгалтерської звітності та проводять їх звірку, збирають статистичну інформацію.

На 2-му етапі здійснюють переведення типових форм бухгалтерської звітності в аналітичні форми, які дозволять проаналізувати структуру звітів і динаміку змін, проводять розрахунок і групування показників по основних напрямках аналізу.

На 3-му етапі проводиться аналіз структури і динаміки змін основних показників фінансових звітів, виявляють взаємозв'язки між основними показниками, здійснюють інтерпретацію отриманих результатів.

На 4-му етапі готують висновок щодо фінансового стану підприємства, виявляють «вузькі» місця і резерви підвищення ефективності діяльності, розробляють рекомендації щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Фінансовий аналіз має важливе значення в економічній діяльності підприємства, адже, дає змогу:

- 1) знаходити резерви покращення фінансового стану підприємства;
- 2) об'єктивно оцінювати раціональність використання усіх видів фінансових ресурсів;
- 3) своєчасно вживати заходів щодо підвищення платоспроможності підприємства;
- 4) забезпечувати оптимальний виробничий та соціальний розвиток колективу за рахунок використання виявлених у ході аналізу резервів;

5) забезпечувати розроблення плану фінансового оздоровлення підприємства.

1.2. Користувачі фінансової інформації та їх інформаційні потреби.

Суб'єктами фінансового аналізу є фінансові аналітики, які зацікавлені в діяльності підприємства.

У кожного аналітика своя мета. Інвестори цікавляться насамперед рівнем та стабільністю доходів за акціями, тобто прибутковістю (рентабельністю) підприємств, кредитори – ліквідністю, менеджери – доходністю різних видів активів та ефективністю управління ними. Основними суб'єктами є інвестори.

Існує широке коло користувачів результатами фінансової діагностики (рис. 1), тому, цілі її проведення для кожної із цих груп будуть відрізнятися.

Рисунок 1. Користувачі результатами фінансової діагностики

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств. Кредитори та інвестори аналізують фінансовий стан підприємств, щоб мінімізувати свої ризики за позиками та внесками, а також для необхідного диференціювання відсоткових ставок. У результаті фінансового аналізу менеджер одержує певну

кількість основних, найінформативніших параметрів, які дають об'єктивну та точну картину фінансового стану підприємства. При цьому в ході аналізу менеджер може ставити перед собою різні цілі: аналіз поточного фінансового стану або оцінку фінансової перспективи підприємства.

1.3. Класифікація видів фінансового аналізу.

Класифікація видів фінансового аналізу визначається різними ознаками.

За суб'єктами (користувачами) розрізняють *внутрішній* та *зовнішній фінансовий аналіз*.

За метою дослідження – *діагностичний, експрес-аналіз, деталізований аналіз*.

За часом – *попередній* та *ретроспективний*.

Зовнішній фінансовий аналіз на основі фінансової і статистичної звітності здійснюють банки, аудиторські фірми, інвестори та ін. Основною його метою є оцінювання та діагностика фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності, тобто надання інформації чисельним користувачам про прибутковість діяльності підприємства, платоспроможність, фінансову незалежність, ділову активність тощо. На відміну від внутрішнього, відповідні складові зовнішнього аналізу більш формалізовані та менш деталізовані.

Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:

- орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства;
- множинність об'єктів-користувачів;
- різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу;
- максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів.

Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контрольними органами на основі даних публічної фінансової звітності, є:

- аналіз абсолютних показників прибутку;
- аналіз показників рентабельності;
- аналіз фінансового стану, фінансової стійкості, стабільності підприємства, його платоспроможності та ліквідності балансу;
- аналіз ефективності використання залученого капіталу;
- економічна діагностика фінансового стану підприємства.

На відміну від внутрішнього, відповідні складові зовнішнього аналізу більш формалізовані та менш деталізовані.

Внутрішній фінансовий аналіз (на рівні підприємства) проводять фінансові служби. Він ґрунтується не тільки на даних публічної звітності, а й на використанні всіх доступних джерел облікової та позаоблікової інформації. Його результати є комерційною таємницею. Для того щоб зробити правильний висновок на підставі проведеного аналізу фінансового стану підприємства, рекомендується для порівняння використовувати показники за цим підприємством не менше ніж за три останніх роки. За можливості, показники підприємства також необхідно порівняти із загальногалузевими показниками та з даними інших підприємств такої самої сфери діяльності.

Основним змістом внутрішнього (традиційного) аналізу фінансового стану підприємства є:

- аналіз майна (капіталу) підприємства;
- аналіз фінансової стійкості та стабільності підприємства;
- оцінка ділової активності підприємства;
- аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають;
- аналіз кредитоспроможності підприємства;
- оцінка використання майна та вкладеного капіталу;
- аналіз власних фінансових ресурсів;
- аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- аналіз самоокупності підприємства.

Цей аналіз здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані.

Діагностичний аналіз – це аналіз на основі типових ознак встановлення характеру функціонування підприємства.

Експрес-аналіз використовується для швидкого оцінювання фінансового стану підприємства за основними розрахунковими показниками та на основі їх порівняння з базовими.

Експрес-аналіз здійснюється в основному за даними балансу форми № 1. Зміст експрес-аналізу – вибір невеликої кількості найбільш істотних і порівняно не важких в обчисленні показників і постійне дослідження їх динаміки. Цей вибір є суб'єктивним, і проводиться аналітиком. Один з варіантів відбору аналітичних показників для визначення економічного потенціалу підприємства і оцінки його діяльності наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Сукупність аналітичних показників для експрес-аналізу

Напрямки (процедура) аналізу	Показник
1. Оцінка стану та динаміки економічного потенціалу підприємства	
1.1. Оцінка майнового стану	1. Сума господарських коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємства, грн. 2. Вартість основних засобів, грн. 3. Коефіцієнт зносу основних засобів, %. 4. Частка основних засобів в загальній сумі активів.
1.2. Оцінка фінансового стану	1. Сума власних джерел підприємства та їх частка в загальній сумі, грн. 2. Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів. 3. Коефіцієнт покриття. 4. Частка довгострокових залучених коштів у загальній сумі джерел.
1.3. Наявність у балансі хворих статей	1. Збитки. 2. Кредити та позики, що не погашені в строк. 3. Прострочена дебіторська та кредиторська заборгованість. 4. Векселі видані (одержані) прострочені.
2. Оцінка прибутковості фінансово-господарської діяльності	
2.1. Оцінка прибутку	1. Прибуток, грн. 2. Рентабельність продукції, %. 3. Рентабельність основної діяльності.
2.2. Оцінка динамічності	1. Темп росту виручки (валового доходу) від реалізації, %. 2. Темп росту прибутку, %.

	3. Оборотність активів. 4. Тривалість операційного та фінансового циклів. 5. Коефіцієнт сплати дебіторської заборгованості.
2.3. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу	1. Рентабельність активів, %. 2. Рентабельність авансованого капіталу.

Деталізований аналіз проводиться в декілька етапів, розширює та доповнює експрес-аналіз.

Попередній аналіз проводять до здійснення фінансових операцій, а ретроспективний, після здійснення фінансових операцій.

Класифікацію економічних показників, що використовуються у фінансового аналізу з точки зору різних користувачів фінансової інформації (за Е. Хелфертом) зображено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Фінансові показники з точки зору різних користувачів фінансової інформації

Мета	Менеджери	Власники	Кредитори
Мета 1	<i>Аналіз виробничої діяльності:</i> - коефіцієнти прибутковості; - рівень рентабельності; - аналіз поточних (операційних) витрат; - аналіз податкових платежів; - операційний важіль; - порівняльний аналіз	<i>Прибутковість:</i> - доходність власного капіталу; - доходність акціонерного капіталу; - прибуток на акцію; - грошовий потік на акцію; - курс акцій; - загальний прибуток акціонера; - інвестиційна вартість бізнесу	<i>Ліквідність:</i> - коефіцієнт поточної ліквідності; - коефіцієнт миттєвої ліквідності; - ліквідаційна вартість підприємства; - характеристика грошових потоків
Мета 2	<i>Управління ресурсами:</i> - оборотність активів; - управління оборотним капіталом; - оборотність запасів; - характеристика дебіторської заборгованості; - характеристика кредиторської заборгованості; - ефективність використання трудових ресурсів	<i>Розподіл прибутку:</i> - дивіденди на акцію; - поточна доходність акції; - коефіцієнт виплати дивідендів; - коефіцієнт покриття дивідендів; - коефіцієнт співвідношення дивідендів і активів	<i>Фінансовий ризик:</i> - доля боргу в активах; - доля боргу в капіталізації; - співвідношення позикового і власного капіталу; - компроміс між ризиком і винагородою; - власний оборотний капітал
Мета 3	<i>Доходність:</i> - доходність активів (всіх або чистих); - доходність активів по прибутку до виплати процентів і податків; - вартість капіталу; - грошовий потік на інвестиції	<i>Ринкові показники:</i> - коефіцієнт Р/Е (ціна/прибуток); - співвідношення ринкової і балансової вартості акцій; - динаміка курсу акцій	<i>Обслуговування боргу:</i> - коефіцієнт покриття процентних виплат; - коефіцієнт покриття боргових зобов'язань; - прострочена заборгованість

Аналіз фінансової звітності дозволяє виявити основні тенденції діяльності підприємства, визначити його схильність до ринкових, кредитних, операційних

та інших видів ризику (рис. 2).

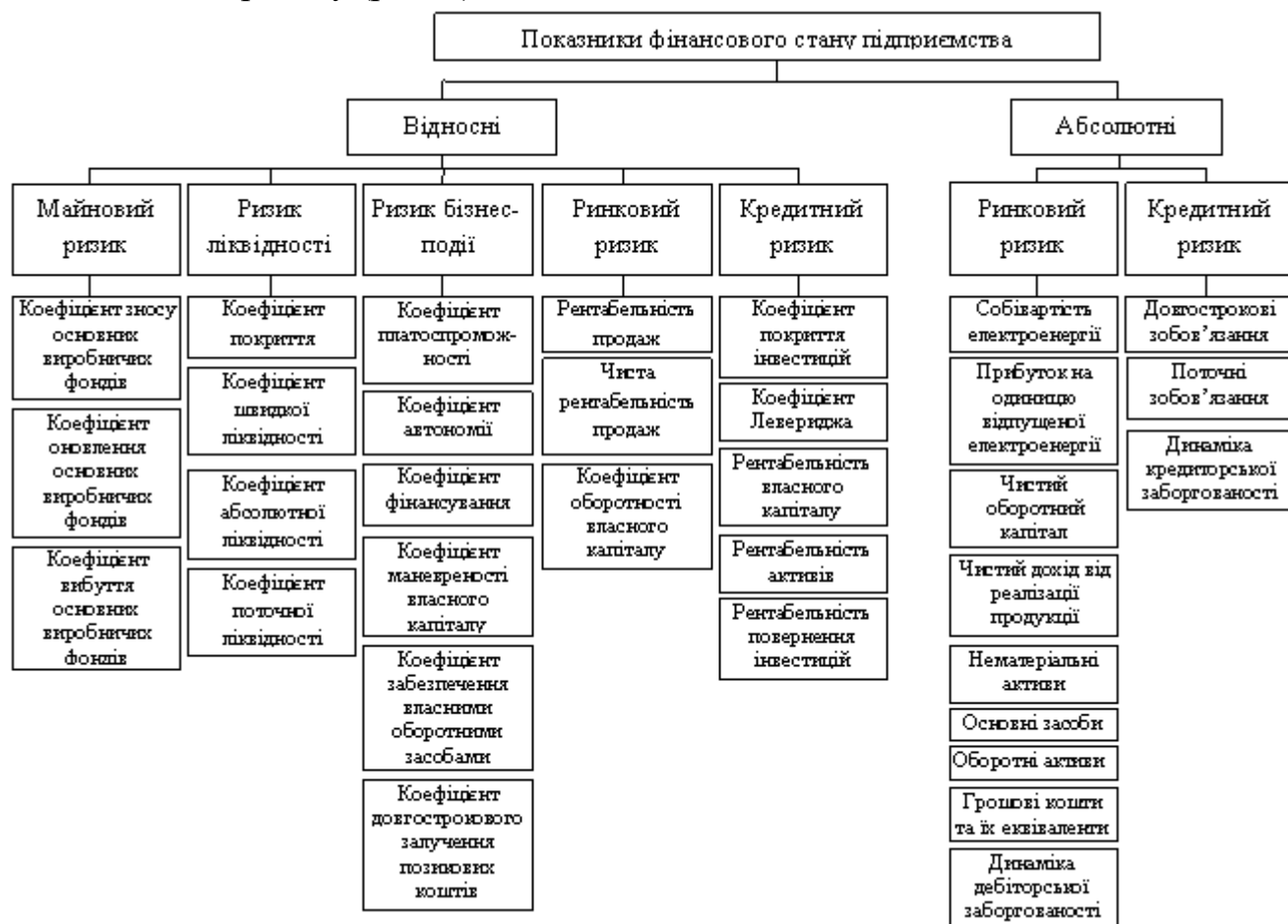

Рисунок 1.1. Показники фінансового стану підприємства

Для того, щоб відповісти на запитання, чи схильне підприємство до ринкових, кредитних ризиків, ризиків ліквідності чи ризиків бізнес-подій, необхідно, перш за все, ознайомитися з фінансовою звітністю підприємства: балансовим звітом (форма № 1 «Баланс»), звітом про фінансові результати (форма № 2 «Звіт про фінансові результати») та іншими документами, у тому числі і з примітками до звітності (форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»).

Для здійснення аналізу ризиків підприємства, необхідно сформуванати систему критеріїв (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Критерії аналізу ризиків підприємств на основі фінансової звітності

Ризик	Критерії аналізу
Майновий ризик	Рівень зносу основних виробничих фондів. Визначення даного показника технічного стану підприємства дає змогу проаналізувати рівень надійності системи виробництва, що в свою чергу, дозволяє визначити показник надійності системи в цілому.
Ризик ліквідності	Ліквідність компанії, співвідношення ліквідних активів і поточних зобов'язань компанії.
Ризик бізнес-події	Чутливість компанії до ризику, пов'язаного з впливом коливань курсів валют на транзакційні витрати. Цей ризик дуже актуальний для імпортерів, експортерів і посередницьких компаній.
Ринкові ризику	Схильність компанії до довгострокових валютних ризиків. Така ситуація може скластися, наприклад, при репатріації прибутку із зарубіжних філій

	<p>компанії у вигляді дивідендів, роялті та міжфіліальних розрахунків.</p> <p>Чутливість компанії до процентного ризику. Перш за все, слід вивчити структуру позикових засобів компанії: якщо вони надані під плаваючу ставку, її зміна приведе до зміни витрат по обслуговуванню боргу. Відповідно і вартість компанії може змінюватися при коливаннях ставки.</p> <p>Схильність компанії до впливу коливань цін на товарному ринку. Еластичність попиту і пропозиції на ринку може привести до залежності показників компанії від волатильності товарних цін.</p>
Кредитні ризики	<p>Рівень позикового капіталу. Коефіцієнт боргового навантаження (відношення позикового капіталу до загальної суми активів) є і фінансовим важелем, що підвищує рентабельність власних коштів, і джерелом фінансової залежності.</p> <p>Чутливість компанії до ризику, пов'язаного з впливом зміни курсів валют на консолідовану звітність (валютний ризик). Такий ризик має місце, якщо у консолідованій компанії є дочірні організації в різних країнах.</p>

Аналіз фінансової звітності підприємства дозволяє визначити кількісні оцінки майнових ризиків, ризиків ліквідності, ризиків бізнес-подій, ринкових та кредитних ризиків.

1.4. Методи, методичні прийоми та моделі, що використовуються у фінансовому аналізі.

Використання видів, прийомів та методів фінансового аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу.

Найчастіше використовують класифікації прийомів і методів фінансового аналізу, де виділяються **неформалізовані та формалізовані методи аналізу**.

Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях.

До неформалізованих належать такі методи:

- експертних оцінок і сценаріїв,
- психологічні,
- морфологічні,
- порівняльні,
- побудови системи показників,
- побудови системи аналітичних таблиць.

Ці методи характеризуються певним суб'єктивізмом, оскільки в них велике значення мають інтуїція, досвід та знання аналітика.

Формалізовані методи аналізу побудовані на жорстко формалізованих аналітичних залежностях між показниками.

До формалізованих методів фінансового аналізу належать ті, в основу яких покладено жорстко формалізовані аналітичні залежності, тобто методи:

- ланцюгових підстановок,
- арифметичних різниць,
- балансовий,
- виокремлення ізольованого впливу факторів,

- відсоткових чисел,
- диференційний,
- логарифмічний,
- інтегральний,
- простих і складних відсотків,
- дисконтування.

Методика фінансового аналізу включає три взаємозалежних блоки:

- 1) аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- 2) аналіз фінансового стану підприємства;
- 3) аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Проводити кількісний і якісний аналізи економічних процесів, знаходити найкраще управлінське рішення допомагають економіко-математичні моделі: описові (дескриптивні), прогностичні (предикативні) та нормативні.

Для кількісного оцінювання впливу окремих факторів на зміну результативного показника використовується детерміноване моделювання. Вплив детермінованих факторів становить приблизно 85-90 %, тому основну увагу приділяють вивченню саме цих факторів.

Види моделей детермінованого аналізу.

1. Адитивна модель факторної системи. Результативний показник представлений у вигляді алгебраїчної суми показників-факторів:

$$D_{\text{ФЦ}} = D_{\text{ВЦ}} + D_{\text{Д}} - D_{\text{КЗ}}, \quad (1.1)$$

де $D_{\text{ВЦ}}$, $D_{\text{ФЦ}}$ – тривалість виробничого і фінансового циклів відповідно; $D_{\text{Д}}$, $D_{\text{КЗ}}$ – періоди обороту дебіторської і кредиторської заборгованостей відповідно.

2. Мультиплікативна модель. Результативний показник визначають як добуток факторних показників:

$$K_{\text{СЗ}} = K_{\text{Р}} * P_{\text{А}} * K_{\text{ФЗ}}, \quad (1.2)$$

де $K_{\text{СЗ}}$ – коефіцієнт стійкого зростання; $K_{\text{Р}}$ – коефіцієнт реінвестування; $P_{\text{А}}$ – рентабельність активів; $K_{\text{ФЗ}}$ – коефіцієнт фінансової залежності, розрахований відносно власного капіталу на початок звітного періоду.

3. Кратна модель. Результативний показник розраховують як співвідношення факторних показників:

$$K_{\text{ОА}} = \text{ЧД} / A_{\text{ср}}, \quad (1.3)$$

де $K_{\text{ОА}}$ – коефіцієнт оборотності активів; ЧД – чистий дохід; $A_{\text{ср}}$ – середня величина активів.

4. Змішана (комбінована) модель поєднує кілька типів моделей факторних систем:

$$K_{\text{ВБ}} = ((\text{ВБ}_{\text{ср1}} - \text{ВБ}_{\text{ср0}}) / \text{ВБ}_{\text{ср0}}) * 100\%, \quad (1.4)$$

де $K_{\text{ВБ}}$ – коефіцієнт приросту валюти балансу; $\text{ВБ}_{\text{ср1}}$, $\text{ВБ}_{\text{ср0}}$ – середня величина валюти балансу за звітний і попередній періоди відповідно.

У процесі фінансового аналізу широко застосовуються і традиційні **методи економічної статистики** (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки рядів динаміки), а також **математико-статистичні методи** (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, метод головних компонентів). Використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу.

Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою різних моделей, які дають

змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками.

Існують три основні типи моделей, які застосовуються в процесі аналізу фінансового стану підприємства: дескриптивні, предикативні та нормативні.

Дескриптивні моделі є основними. До них належать:

- побудова системи звітних балансів;
- подання фінансової звітності у різних аналітичних розрізах;
- вертикальний та горизонтальний аналіз звітності;
- система аналітичних коефіцієнтів;
- аналітичні записки до звітності.

Дескриптивні моделі засновані на використанні інформації з бухгалтерської звітності.

Предикативні моделі – це моделі передбачувального, прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів та прибутків підприємства, його майбутнього фінансового стану.

Найпоширеніші з них:

- розрахунки точки критичного обсягу продажу,
- побудова прогностичних фінансових звітів,
- моделі динамічного аналізу (жорстко детерміновані факторні та регресивні моделі).

Нормативні моделі – це моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності підприємства із нормативними (розрахованими на підставі нормативу). Ці моделі використовуються, як правило, у внутрішньому фінансовому аналізі, їхня суть полягає у встановленні нормативів на кожен статтю витрат стосовно технологічних процесів, видів виробів та у розгляді та з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів.

Основні прийоми аналізу фінансового стану підприємства:

Горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом.

Вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури показників для оцінювання впливу різних факторів на кінцевий результат.

Трендовий аналіз – визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показника, очищеної від випадкових впливів індивідуальних особливостей окремих періодів. Трендовий аналіз є варіантом горизонтального аналізу.

Аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими даними форм фінансової звітності. Відомо понад 200 відносних аналітичних показників, які можна розрахувати на основі фінансової звітності. Систему фінансових коефіцієнтів називають кришталевою кулею, в якій можна побачити все, що було і що буде.

Порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньо галузевими та середніми показниками.

Факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних

(що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

1.5. Фінансова звітність як інформаційна складова аналізу фінансового стану підприємства.

Ефективне та якісне управління фінансово-господарською діяльністю (*дали* – *ФГД*) підприємств можливе лише при поєднанні трьох рівнів такого управління, а саме: на рівні держави, на рівні власників (акціонерів) підприємства, на рівні керівництва (менеджменту) підприємства. Кожен з наведених рівнів управління потребує значного обсягу об'єктивної, достовірної та формалізованої інформації, чого неможливо досягти без залучення фінансової звітності суб'єктів господарювання. Однак, використання фінансової звітності для управління процесом ФГД підприємств є недостатнім, потрібна більш об'ємна та придатна інформація, що досягається в рамках аналізу.

Аналіз форм фінансової звітності є важливою складовою управління процесом ФГД суб'єктів господарювання, що потребує чіткого визначення його ролі і місця у даному процесі в сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств на ринках товарів (робіт, послуг).

Зі звітності починається перше знайомство з діяльністю підприємства. Вона є основою інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємства.

Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у зручному і зрозумілому вигляді для прийняття цими користувачами ділових рішень.

Аналізуючи визначення, які надаються різними науковцями, можна виділити кілька підходів щодо визначення фінансової звітності.

Перший підхід – формальний – безпосередньо пов'язаний із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». За Законом, фінансова звітність – бухгалтерська звітність, яка містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Вважається, що це визначення неповно і некоректно виражає головну суть фінансової звітності та є формальним.

На думку деяких вчених, фінансова звітність є своєрідною інформаційною моделлю суб'єкта господарювання, яка представлена користувачам для прийняття рішень через повну, правдиву і неупереджену інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Також можна виділити підхід за формами звітності, згідно з яким фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені на основі показників фінансового обліку з метою отримання користувачами узагальненої інформації про підприємства.

Документарний підхід говорить про те, що фінансова звітність є документами, які містять інформацію про рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Останнім є підхід за фінансовими показниками. Це найбільш вдале визна-

чення, оскільки фінансова звітність є системою узагальнюючих показників бухгалтерського обліку, структурованих у формі звітності, які надають користувачам інформацію про фінансовий стан, результати діяльності, рух грошових коштів та зміни у власному капіталі підприємства за звітний період для прийняття цими користувачами відповідних рішень.

Головна роль звітності полягає в систематизації, фільтруванні й узагальненні даних за всіма напрямками діяльності суб'єкта господарювання, тобто здійснюється відбір суттєвої і необхідної інформації, яка узагальнюється і зводиться у систематизовані групи показників, які покликані спростити і прискорити використання зазначеної інформації для прийняття оперативних рішень та ефективного управління діяльністю суб'єкта господарювання.

Досліджуючи фінансову звітність, як інформаційну складову аналізу необхідно зазначити, що згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73, вітчизняні підприємства повинні складати такі форми фінансової звітності:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан), ф. № 1 (містить інформацію про зміну та рух статей, платоспроможність, очікувані надходження і зменшення економічних вигод);

- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), ф. № 2 (надає відомості щодо рівня прибутковості, структури доходів та витрат діяльності господарюючого суб'єкта);

- Звіт про рух грошових коштів, ф. № 3 (надає інформацію про рух грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності);

- Звіт про власний капітал, ф. № 4 (містить дані про формування і використання власного капіталу підприємства);

- Примітки до річної фінансової звітності, ф. № 5.

Фінансова звітність малих підприємств та підприємств, що складають консолідовану фінансову звітність також має певні відмінності, для малих підприємств – за кількістю форм звітності, для підприємств, які складають консолідовану звітність – за змістом форм звітності.

ТЕМА 2. АНАЛІЗ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ (ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН) ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Призначення балансу та його структура.

2.2. Визнання, оцінка та класифікація активів і пасивів балансу.

2.3. Порядок складання балансу.

2.4. Аналітичні можливості балансу.

2.1. Призначення балансу та його структура

Термін «Баланс» походить від двох латинських слів: *bis* – двічі та *bilanx* – шалька терезів. Звідки утворилось слово *bilanx* – що буквально означає дві шальки терезів і характеризує рівновагу.

З економічної точки зору **Баланс** – це система взаємопов'язаних

показників, які характеризують з одного боку *активи*, те чим володіє чи розпоряджається підприємство, а з іншого боку – те, що характеризує правовий аспект цього майна (*пасиви*), до яких відносяться зобов'язання і капітал.

Слово *актив* походить від латинського *activus* і перекладається як той, що діє, знаходиться у постійному русі. Цей термін використовується для позначення лівої частини Балансу, де показуються в згрупованому виді активи підприємства.

Слово *пасив* – від латинського *passivus* – що означає бездіяльний, той що знаходиться у спокої. Це слово застосовується для назви правої частини Балансу, в якій показуються в згрупованому виді зобов'язання і власний капітал підприємства.

Баланс є дзеркальним відображенням стану активів і пасивів підприємства на певний момент часу. На основі балансової інформації проводиться оцінка не тільки обсягу залучених підприємством коштів для фінансування діяльності, але й напрямків їх розміщення у виробничі та інші ресурси підприємства. Наявність достовірної інформації є запорукою вдалого розвитку підприємства і дозволяє уникнути фінансової кризи, а це, в свою чергу, вимагає своєчасного забезпечення інформацією процесу аналізу розміщення і стану майна підприємства та джерел його утворення. Між системою збору інформації й аналізом балансу (звіту про фінансовий стан) існують прямий і зворотний зв'язки. З одного боку, результати аналізу надходять до системи фінансового менеджменту і використовуються для прийняття відповідних управлінських рішень; а з іншого боку – від своєчасності, якості і повноти інформації залежить глибина і об'єктивність результатів аналізу. Це й визначає важливу роль аналітичних можливостей балансу як неодмінної умови з'ясування рівня фінансового стану для побудови ефективної системи управління підприємством.

Баланс відображає різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього періоду, що робить можливим горизонтальний та вертикальний аналіз оцінювання фінансового стану підприємства із застосуванням коефіцієнтів (структури ресурсів, ліквідності й платоспроможності, фінансової стійкості), прогнозування змін економічних ресурсів та їх джерел.

Визначення Балансу та вимоги до нього, як елемента фінансової звітності, наведено в національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку **НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»**.

Згідно з НП(С)БО 1 **Баланс (Звіт про фінансовий стан)** – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Між складовими елементами балансу існує зв'язок, який зображується формулою:

$$\text{Активи (А)} = \text{Зобов'язання (З)} + \text{Капітал (К)} \quad (2.1)$$

Це рівняння відоме як рівняння балансу, оскільки обидві його складові є двома частинами, які завжди повинні бути рівними одна одній що забезпечується застосуванням подвійного запису на рахунках бухгалтерського обліку.

Вартість активів завжди повинна дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу підприємства.

Активи – ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, які відображаються в балансі за умови, що оцінка їх може бути достовірно визначена і очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з їх використанням.

Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій відображаються в балансі, якщо їх оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок їх погашення.

Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Тобто, величина власного капіталу буде тим більшою, чим будуть меншими зобов'язання. Власний капітал відображається в балансі одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни.

Формула балансового зв'язку для визначення власного капіталу матиме вигляд:

$$\text{Капітал (К)} = \text{Активи (А)} - \text{Зобов'язання (З)} \quad (2.2)$$

Під час складання балансу необхідно керуватися законодавчими актами: «Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності» і «Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності», що містять формули, які дозволяють перевірити взаємозв'язок даних рядків балансу.

За формою баланс є таблицею, що складається з двох частин: активу та пасиву. В активі балансу відображаються дані про розміщення і стан майна, а в пасиві – показники, що характеризують джерела формування капіталу. Звітним періодом для складання балансу, як і всієї фінансової звітності, є календарний рік. Загальну структуру балансу (звіту про фінансовий стан) згідно НП(С)БО 1 представимо в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Структура балансу (згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»)

Актив	Пасив	
I. Необоротні активи	Власний капітал	I. Власний капітал
II. Оборотні активи		II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення
III. Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття	Зобов'язання	III. Поточні зобов'язання і забезпечення
		IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу та групами вибуття
Баланс	Баланс	

Метою складання Балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату для прийняття ефективних економічних рішень.

Основним елементом **Балансу** є балансова **стаття**,

Для того, щоб краще пізнати аналітичні можливості балансу, треба добре розуміти зміст кожної його статті. Стаття – це елемент фінансового звіту, який є неподільним показником в Балансі і характеризує окремий вид активів (активна стаття) або вид зобов'язань чи капіталу (пасивна стаття). Кожній балансовій статті привласнюється код рядка в межах чотирьох знаків, який є незмінним. Балансові статті об'єднуються в розділи, які розглянуті в таблиці 1. Це дає можливість загального огляду балансу і дуже зручно при проведенні аналізу інформації.

Актив складається з розділів:

Розділ I. «Необоротні активи» – всі активи, що не є оборотними;

Розділ II «Оборотні активи» – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців з дати Балансу;

Розділ III «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» – необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу, вартість яких визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

Пасив складається з розділів:

Розділ I «Власний капітал» – частина в активах, що залишається після вирахування зобов'язань;

Розділ II «Довгострокові зобов'язання і забезпечення» – всі зобов'язання та забезпечення, які не є поточними;

Розділ III «Поточні зобов'язання і забезпечення» – зобов'язання та забезпечення, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом 12 місяців з дати Балансу;

Розділ IV «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» – це зобов'язання, що визначаються відповідно до Положення (стандарту) 27.

Баланс (звіт про фінансовий стан) складається за формою № 1 підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства застосовують міжнародні стандарти фінансової звітності).

Спрощені формати балансу, зміст їх статей та порядок складання суб'єктами малого підприємництва визначається П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва».

2.2. Визнання та оцінка активів і пасивів балансу.

Активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до одержання економічних вигод у майбутньому.

Комітетом з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) при визначенні активів передбачаються *три критерії*, яким повинні відповідати ресурси:

1. **Виникнення в результаті минулих подій** (господарська операція або

інша подія, що забезпечує збільшення прав на вигоду або контроль над нею).

2. **Здійснення контролю підприємством** (право контролювати майбутні вигоди, що очікуються від цих ресурсів).

3. **Майбутня економічна вигода** (потенціал, що сприяє надходженню коштів або їхніх еквівалентів).

Для відображення активів в балансі (звіті про фінансовий стан) використовуються такі **види оцінок**:

1. *Історична собівартість*, за якою активи відображаються по сумі сплачених коштів або їхніх еквівалентів, або по справедливій вартості компенсації, виданої, щоб їх придбати, на момент придбання;

2. *Поточна собівартість*, за якою активи відображаються по сумі коштів або їхніх еквівалентів, що була б сплачена у випадку придбання такого ж, або подібного активу на даний момент;

3. *Вартість реалізації* – актив відображається по сумі коштів або їхніх еквівалентів, яку можна було б одержати на даний момент шляхом продажу активу в ході звичайної реалізації;

4. *Дійсна вартість* – активи відображаються по дійсній дисконтованій вартості майбутніх чистих надходжень грошових коштів.

При складанні балансу (звіту про фінансовий стан) найбільш поширеною є оцінка за історичною (первісною) вартістю, але вона комбінується з іншими видами оцінок активів, які передбачені П(С)БО.

Так, оцінка запасів на дату балансу за П(С)БО 9 «Запаси» відображається за найменшою з двох оцінок (п. 24-28): первісною вартістю або чистою вартістю реалізації.

Дебіторська заборгованість оцінюється на дату балансу за П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» за: первісною вартістю або чистою реалізаційною вартістю.

Обов'язки підприємства розглядаються як його зобов'язання, якщо вони:

1. Існують на даний момент і є результатом минулих операцій або подій.
2. Зв'язані з необхідністю майбутніх платежів з метою збереження зв'язків підприємства або відповідно до здійснення звичайної діяльності.

3. Повинні бути виконані неминуче.

4. Мають визначений термін виконання.

5. Прийняті щодо суб'єктів, що можуть бути ідентифіковані.

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовуються такі **види оцінок**:

1. *Історична собівартість зобов'язання* – сума коштів або їх еквівалентів, або поточна вартість інших активів, що будуть, як очікується, оплачені з метою погашення боргу при звичайній діяльності підприємства.

2. *Поточна собівартість зобов'язання* – недисконтована сума коштів або їх еквівалентів, необхідна для погашення зобов'язання на даний момент.

3. *Вартість погашення зобов'язання* – недисконтована сума коштів або їх еквівалентів, що, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язань під час звичайної господарської діяльності підприємства.

4. *Дійсна вартість зобов'язання* – дійсна вартість майбутніх чистих відтоків коштів, що, як очікується, будуть необхідні для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства.

2.3. Порядок складання балансу

Для заповнення статей Балансу за формою №1 за звітний рік, необхідно забезпечити відповідність показників вступного сальдо (графа 3) організаційним змінам, що мали місце на підприємстві, наприклад, вибуття або приєднання частки, структурних підрозділів, цілих підприємств, які відбулися станом на 1 січня звітного року, а також врахувати виправлення виявлених у звітному році таких помилок за минулі роки, які впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), тобто наводиться скоригована величина відповідної статті Балансу станом на 31 грудня попереднього року.

В Україні Баланси підприємства складають за *методом – нетто*, тобто валюта Балансу підраховується за виключенням сум за регулюючими рахунками. До регулюючих рахунків відносяться: знос (амортизація) необоротних активів (13); резерв сумнівних боргів (38); вилучений капітал (45); неоплачений капітал (46). Суми за регулюючими рахунками наводяться в Балансі у дужках і при підрахуванні підсумків віднімаються.

Залишки по рахунках 1, 2 і 3 класів відображаються в активі балансу, а залишки по рахунках 4, 5 і 6 класів – у пасиві балансу.

2.4. Аналітичні можливості балансу.

За даними форми 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» оцінюється:

- склад і структура активів (необоротних активів, оборотних активів, запасів, дебіторської заборгованості);
- склад і структура пасивів (власного капіталу, довгострокових і поточних зобов'язань, кредиторської заборгованості);
- рівень ліквідності балансу;
- платоспроможність підприємства за системою відносних показників;
- наявність власних оборотних коштів;
- показники фінансової стійкості;
- стан кредитоспроможності підприємства.

Співвідношення між необоротними та оборотними активами характеризує рівень мобільності підприємства, його операційний ризик, а також, певною мірою, співвідношення умовно-постійних та змінних витрат. Зростання питомої ваги оборотних активів свідчить про формування більш мобільної структури активів.

Для сільськогосподарських підприємств більш характерною є «важка» структура активів, тому таку тенденцію не можна вважати абсолютно позитивним явищем, оскільки питома вага необоротних активів зменшується переважно за рахунок того, що більшість сільськогосподарських підприємств не в змозі замінювати застарілі та зношені основні засоби (машини, техніку тощо) новими, а також нестабільною ціновою ситуацією на ринку матеріальних ресурсів, що змушує аграрних товаровиробників створювати більші їх резерви.

Порівнюючи структурні зміни в активі й пасиві балансу, можна визначити, через які джерела поповнювався капітал і в які активи його вкладено. Окрім того, структурні показники пом'якшують негативний вплив інфляції на динаміку інформації фінансової звітності.

Співвідношення між власним і залученим капіталом характеризує

фінансову стабільність підприємства і рівень його фінансового ризику. Чим більшу частку у складі пасивів має власний капітал, тим більш стійким є підприємство, і тим нижчий рівень його банкрутства. Величина власного капіталу забезпечує довіру партнерів підприємства, що визначає можливість отримання від них фінансових вкладень у разі необхідності усунення впливу несприятливих факторів. Незначна частка власного капіталу посилює підприємницький ризик кредиторів.

Однак, аналітик звертає увагу і на переваги позикового капіталу: вартість позикового капіталу є нижчою, ніж вартість власного капіталу, і відсотки, що сплачуються за використання позикових коштів, включаються у витрати до оподаткування, що трохи знижує податкове навантаження. На відміну від процентів, дивіденди та інші виплати власникам здійснюються за рахунок чистого прибутку.

Велике значення має структура позикових коштів, тобто співвідношення між довгостроковими і поточними зобов'язаннями. Поточні зобов'язання – це заборгованість підприємства перед постачальниками, зі страхування, з оплати праці, бюджетом, короткострокові кредити банків та інша кредиторська заборгованість. Такі зобов'язання виникають, коли підприємство відчуває дефіцит ресурсів для фінансування поточної діяльності, тобто оборотних засобів. Крім того, поточні зобов'язання з точки зору терміновості їх погашення є більш ризикованими, ніж довгострокові. Тому вважається, що чим менше у структурі пасивів поточних зобов'язань, тим краща структура капіталу, і вища його платоспроможність.

Поява у підприємства інноваційних та інвестиційних проектів свідчить про розмір довгострокових зобов'язань, тобто розвиток підприємства та збільшення його необоротних активів.

Структура власного капіталу складається з капіталу, інвестованого власниками (zareestrovanoгo капіталу, додатково вкладеного капіталу) і накопиченого капіталу (нерозподіленого прибутку минулих років, резервного капіталу). Зростання вартості і питомої ваги накопиченого капіталу свідчить про позитивну динаміку фінансового стану підприємства.

Аналітичні можливості балансу можна конкретизувати за параметрами оцінювання фінансового стану (таблиця 2.2).

Показники оборотності різних видів капіталу підприємства, рентабельності активів і власного капіталу розраховуються із залученням даних форми 2 «Звіт про фінансовий стан (Звіт про сукупний дохід)».

Оцінку якісних змін в динаміці і структурі майна та джерел його фінансування можна отримати за допомогою вертикального (структурного) та горизонтального (динамічного) аналізу балансу.

Показники структури визначаються у відсотках до валюти балансу. Показники динаміки визначаються шляхом розрахунку абсолютних і відносних відхилень кожної статті активу та пасиву балансу звітного періоду від базового.

Активи в балансі розміщені за принципом зростання ліквідності згори до низу, пасиви – за принципом скорочення термінів повернення капіталу.

Аналітичні можливості бухгалтерського балансу

Параметри оцінювання фінансового стану	Зміст показників
Зміна економічного потенціалу	Абсолютна і відносна зміна валюти балансу й окремих видів активів і пасивів за період, що досліджується
Інвестиційна привабливість та ефективність партнерських відносин	- Частка оборотного капіталу в структурі активів; - Частка високоліквідних активів (поточних фінансових інвестицій, грошових коштів та їх еквівалентів) у структурі активів; - Структура і динаміка дебіторської заборгованості; - Структура і динаміка власного капіталу; - Структура і динаміка кредиторської заборгованості
Ліквідність і платоспроможність	- Абсолютна; - Швидка; - Загальна (поточна)
Ділова активність	- Оборотність запасів; - Оборотність дебіторської і кредиторської заборгованості
Фінансова стійкість	- Співвідношення власного й залученого капіталу; - Частка власних оборотних коштів в оборотних активах; - Частка довгострокового залученого капіталу; - Сальдо дебіторської і кредиторської заборгованості
Характеристика фінансової діяльності	Обсяг і структура довгострокових і поточних фінансових інвестицій
Стан кредитування	- Обсяг, структура та динаміка кредитів; - Зміна частки довгострокових кредитів; - Зміна частки короткострокових кредитів

Залежно від того, якими видами платіжних засобів (оборотних активів) підприємство може здійснювати оплату своїх поточних зобов'язань за даними балансу визначають рівні платоспроможності: грошову, розрахункову та ліквідну. За результатами оцінювання рівня та динаміки відносних показників платоспроможності формулюються такі висновки:

- при порівнянні фактичних значень із нормативними – про платоспроможність, недостатню платоспроможність або неплатоспроможність підприємства;

- при порівнянні фактичних показників у динаміці – про підвищення (зниження) рівня платіжних можливостей підприємства за відповідним показником з урахуванням використання відповідних груп платіжних засобів.

Якщо платоспроможність – це зовнішній прояв фінансового стану підприємства, то фінансова стійкість – внутрішня його сторона, яка забезпечує стабільну платоспроможність у перспективі.

Фінансова стійкість підприємства – це такий стан фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу, при збереженні платоспроможності і

кредитоспроможності за умов можливого рівня ризику. Найсуттєвішою формою стійкості підприємства є його спроможність розвиватися в умовах внутрішнього і зовнішнього середовища. Задля цього підприємство повинно володіти гнучкою структурою фінансових ресурсів і при необхідності мати можливості залучати позикові кошти.

Відносні показники фінансової стійкості розраховуються як співвідношення абсолютних показників активу і пасиву балансу. Для проведення порівняльного аналізу краще користуватися відносними показниками, які дозволяють не лише здійснювати аналіз в динаміці, але й проводити порівняння з їх нормативними значеннями, з показниками конкурентів та з галузевими показниками.

Кредитоспроможність підприємства визначається на основі оцінювання результатів фінансової діяльності позичальника, на підставі якої банк приймає рішення щодо можливості надання кредиту або припинення кредитних зв'язків з даним клієнтом. З позиції позичальника кредитоспроможність дозволяє виявити можливості ефективного використання позикових ресурсів для підвищення ринкової вартості підприємства та резерви своєчасного повернення отриманих кредитів. Для кредитора – визначення гарантій повернення коштів позичальником, виявлення причин їх неповернення та запобігання їм. Метою оцінювання кредитоспроможності в даному випадку є мінімізація кредитних ризиків.

На підставі результатів аналізу балансу позичальника комерційний банк приймає рішення про можливість та умови кредитування або припинення кредитних відносин.

Отже, аналітичні можливості балансу надзвичайно широкі та реалізуються шляхом дотримання певної послідовності однорідних за змістом робіт, тобто шляхом дотримання певної технології, яку узагальнено можна представити: експрес-аналіз бухгалтерського балансу → поглиблений аналіз бухгалтерського балансу: а) оцінка економічного потенціалу; б) діагностика забезпеченості ресурсами → прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною), а підприємство платоспроможним (неплатоспроможним).

Відповідно до потреб споживачів розглянуті аналітичні можливості балансу (звіту про фінансовий стан) підприємства можуть бути розширені. Наявність у балансі лише вартісних показників суттєво обмежує аналітичні можливості його застосування.

Баланс як форма звітності – явище статичне, оскільки узагальнює рівність активів та пасивів суб'єкта господарювання на певний момент часу (звітну дату). Оскільки момент, на який складена ця звітна форма, минає одразу, а господарський процес перебуває в постійному русі, то статику балансу як форми звітності слід вважати суб'єктивною. Суб'єктивність статистики балансу необхідно враховувати в процесі його аналізу.

Отже, баланс (звіт про фінансовий стан) являє собою моментальний знімок фінансово-господарського стану підприємства на певну дату. Аналітичні можливості балансу дозволяють проаналізувати склад і структуру активів, пасивів, рівень ліквідності підприємства, його платоспроможність та фінансову стійкість.

ТЕМА 3. АНАЛІТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ (ЗВІТУ ПРО СУКУПНИЙ ДОХІД)

3.1. Загальна характеристика Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).

3.2. Методика та порядок складання Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).

3.3. Аналітичні можливості Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).

3.1. Загальна характеристика Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

«Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» є частиною як квартальної, так і річної звітності тих підприємств, які повинні подавати фінансову звітність згідно з вимогами НП(С)БО 1. Тобто на цей Звіт поширюються загальні вимоги, встановлені НП(С)БО 1 та Порядком № 419.

Звіт про фінансові результати, як правило, хронологічно складається після Балансу та має узгоджуватися з ним за показниками результатів діяльності. Для перевірки відповідності цих звітних форм застосовують формулу 3.1:

$$\text{Чфр} = \text{НПк} - \text{НПп} \pm \text{КП} + \text{РП}, \quad (3.1)$$

де Чфр – чистий фінансовий результат (прибуток (збиток)) (форма № 2);

НПк, НПп – нерозподілені прибутки (непокріті збитки) відповідно на кінець і початок звітного періоду (форма № 1);

КП – коригування нерозподіленого прибутку внаслідок виправлення помилок минулих звітних періодів, зміни облікової політики, інших змін (форма № 4);

РП – розподіл прибутку внаслідок виплати дивідендів, здійснення відрахувань до резервного капіталу, спрямування прибутку до статутного капіталу (форма № 4).

За НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» цей звіт має вертикальну форму, складається з чотирьох розділів, містить інформацію за попередній та звітний періоди, що надзвичайно важливо для проведення аналізу (таблиця 3.1).

Також форма Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) є складником звітності суб'єктів малого підприємництва відповідно до П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» та Податкового кодексу, які мають право на застосування спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат.

Головна відмінність цієї форми від загальноприйнятої полягає в укрупненні статей доходів та витрат і можливості визначити тільки чистий прибуток.

Згідно з п. 3 р. 1 НП(С)БО 1 сукупний дохід – це зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій із власниками).

Показник сукупного доходу як індикатор змін в активах підприємства є дуже інформативним, оскільки лежить в основі прийняття рішень інвесторами і

кредиторами.

Таблиця 3.1

Структура Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)

№ розділу	Назва розділу	Зміст розділу
I	Фінансові результати	Визначаються фінансові результати основної діяльності, звичайної діяльності, чистий прибуток (збиток)
II	Сукупний дохід	Призначений для відображення інформації про доходи і витрати, отримані у результаті переоцінювання необоротних активів, фінансових інструментів та монетарних статей балансу.
III	Елементи операційних витрат	Для цілей аналізу визначаються п'ять основних елементів витрат: матеріальні втрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші витрати
IV	Розрахунок показників прибутковості акцій	Для акціонерних товариств визначається середньорічна кількість звичайних акцій, розподілений чистий прибуток на акцію, розподілений прибуток на акцію

Відповідно до п. 4 р. I НП(С)БО 1 кількість статей Звіту про фінансові результати не регламентована, підприємства можуть не наводити статті, за якими відсутня інформація до розкриття, за винятком тих випадків, коли така інформація була в попередньому звітному періоді). Складання звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) передбачає можливість додавати статті з переліку додаткових статей фінансової звітності, зберігаючи при цьому їх назву і код рядка, однак такі додаткові статті повинні відповідати двом критеріям:

- 1) інформація в них є суттєвою, тобто відсутність її може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності;
- 2) оцінка статті може бути достовірно визначена.

Однією з цілей звіту про загальний сукупний дохід є намагання розподілити та окремо представити всі компоненти прибутку, оскільки сума прибутку чи збитку за період розраховується на основі методу нарахування із застосуванням оцінки за історичною собівартістю, тоді як загальний сукупний дохід включає переоцінку активів за справедливою вартістю.

Дохід, пов'язаний із наданням послуг, визначається виходячи зі ступеня завершеності операції з надання таких послуг на дату балансу, якщо оцінка ступеня такої завершеності (результат цієї операції) може бути достовірно проведена.

Звіт складають наростаючим підсумком з початку звітного року. Його показники зазначають у тисячах гривень без десяткового знака, крім розділу IV Звіту, грошові показники якого наводять у гривнях з копійками.

Доходи і витрати визначають згідно з П(С)БО та відображають у Звіті у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження та сплати грошей.

Згідно з п. 7 П(С)БО 16, витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені. Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображають у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені.

Дохід, згідно з п. 5 П(С)БО 15, визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови що оцінка доходу може бути достовірно визначена. Критерії визнання окремих видів доходів наведено у п. 6-20 П(С)БО 15.

Не визнаються доходами:

- сума ПДВ, акцизного податку, інших податків та обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів;
- сума надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо і взагалі – надходження, що належать іншим особам;
- сума попередньої оплати (авансу) продукції (товарів, робіт, послуг);
- сума завдатку під заставу або у погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором;
- надходження від первинного розміщення цінних паперів;
- сума балансової вартості валюти.

Доходи класифікуються у бухгалтерському обліку за такими **групами**:

- дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- інші операційні доходи;
- фінансові доходи;
- інші доходи.

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, інших активів) визнається у разі виконання всіх умов:

- покупцю передано ризики та вигоди, пов'язані з правом власності на об'єкт продажу. Управління та контроль над ним продавець більше не здійснює;
- сума доходу від реалізації (виручка) може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що внаслідок операції відбудеться збільшення економічних вигід продавця, а витрати, пов'язані з такою реалізацією, можуть бути достовірно визначені.

Усі наведені норми П(с)БО 15 використовуються для визначення певних показників Звіту.

3.2. Методика та порядок складання Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

При заповненні Звіту слід користуватися Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності № 433 та Методичними рекомендаціями з перевірки порівнянності показників фінансової звітності № 476.

Звіт складається з 4-х розділів, кожен з яких має свою мету і функції. Розглянемо їх окремо.

Розділ I «Фінансові результати»

У цьому розділі розраховується фінансовий результат діяльності підприємства за звітний період – прибуток або збиток. Нюанси визначення цього показника страховими компаніями, торгівцями цінними паперами тощо наведені у Методрекомедаціях №433.

Спочатку визначаємо різницю між чистим доходом від реалізації товарів, робіт, послуг та їхньою собівартістю. Додатна різниця є **валовим прибутком** підприємства, а від’ємна – **валовим збитком**.

Чистий дохід у цьому випадку – це дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (у т. ч. платежі від оренди об’єктів інвестиційної нерухомості) за мінусом наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів.

Відтак визначаємо **фінансовий результат від операційної діяльності** підприємства (**прибуток або збиток**):

– до валового прибутку додаємо або від валового збитку віднімаємо суми **інших операційних доходів**. До них належать: дохід від операційної оренди активів (навіть якщо цей вид діяльності є основним видом діяльності підприємства, доходи від оренди у будь-якому разі відображаються у складі інших операційних доходів); дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках у банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, дохід від списання кредиторської заборгованості, одержані штрафи, пені, неустойки тощо;

– від валового прибутку віднімаємо або до валового збитку додаємо суми адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат. До **інших операційних витрат** належать: собівартість реалізованих виробничих запасів, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; відрахування на створення резерву сумнівних боргів і суми списаної безнадійної дебіторської заборгованості; втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні (фінансові) санкції; відрахування для забезпечення наступних операційних витрат, а також усі інші витрати, що виникають у процесі операційної діяльності підприємства (крім витрат, що включаються до собівартості продукції (товарів, робіт, послуг)).

Далі розраховуємо **фінансовий результат до оподаткування (прибуток чи збиток)**.

До фінансового результату від операційної діяльності додаємо доходи від участі у капіталі, інші фінансові доходи та інші доходи. **Дохід від участі в капіталі** – це дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі. **Інші фінансові доходи** – це дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі у капіталі). Відповідно **інші доходи** – це дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов’язані з операційною діяльністю підприємства.

Отриману суму зменшуємо на суму фінансових витрат, втрат від участі у капіталі, інших витрат підприємства, які розраховуються за напрямками, аналогічними до наведених вище щодо доходів, тільки, звісно, є збитками або витратами.

Потім у рядку 2300 наводимо **суму податку на прибуток**. Вона дорівнює сумі, визначеній за декларацією з податку на прибуток за звітний період (п. 3, 18 П(С)БО 17). **Зверніть увагу:** у цьому рядку має зазначатися лише та сума податку на прибуток, яка визначена щодо операцій, що наводяться у розділі I. Адже податок на прибуток, визначений за операціями, наведеними у розділі II, повинен бути наведений у рядку 2455 Звіту.

Якщо підприємство подає декларацію з податку на прибуток тільки за річний звітний період (згідно з п. 57.1 ПКУ), то протягом року йому немає що відображати у цьому рядку. Платники податку на прибуток, які здають лише річну декларацію, нараховують цей податок **наприкінці звітного року** (саме ця сума зазначається у рядку 2300 Звіту).

Підприємства, які подають річну декларацію з податку на прибуток і сплачують авансові внески з цього податку, протягом року авансові внески мали відображати за кредитом рахунка 31 «Рахунки у банках» та дебетом аналітичного рахунка з обліку розрахунків з податку на прибуток рахунка 64 «Розрахунки за податками і платежами». Протягом року дебетове сальдо аналітичного рахунка з обліку розрахунків з податку на прибуток відображається у балансі підприємства у статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» (рядок 1135). Наприкінці року, після нарахування податку на прибуток, підприємство визначає сальдо за таким аналітичним рахунком. Якщо воно дебетове (є переплата з податку на прибуток), це сальдо також зазначається у рядку 1135 балансу. Кредитове сальдо на відповідному аналітичному рахунку підлягає перерахуванню до бюджету і зазначається у рядку 1620 балансу як «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом».

Далі визначаємо, власне, **чистий фінансовий результат**, тобто різницю між фінансовим результатом до оподаткування та сумою податку на прибуток. Додатна різниця є прибутком, а від'ємна – збитком підприємства. Звісно, якщо фінансовий результат був від'ємним, то сума податку на прибуток додається до нього, і отриманий показник є загальною сумою збитку підприємства за звітний період. Така ситуація нечасто, але може виникнути через податкові різниці, які розкриємо у примітках до фінансової звітності.

Значення чистого фінансового результату звітного періоду бере участь у формуванні показника графі 4 рядка 1420 балансу «Нерозподілений прибуток (збиток)». Нагадаємо, що це значення розраховується з урахуванням значення цього показника на початок звітного періоду, чистого прибутку/збитку за звітний період та використання чистого прибутку підприємством протягом звітного періоду.

Розділ II «Сукупний дохід»

У цьому розділі Звіту наводимо інформацію про інший сукупний дохід та розраховуємо сукупний дохід підприємства, отриманий у звітному періоді. Нагадаємо, що згідно з п. 3 НП(С)БО 1, **сукупний дохід** – це зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших

подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій із власниками). Тобто це результат операцій, які безпосередньо впливають на зміну власного капіталу. Тож сукупний дохід не зазначається у рядку 1420 чи будь-якому іншому окремому рядку балансу, бо він уже врахований при визначенні залишків складових власного капіталу підприємства.

Спочатку розраховуємо **інший сукупний дохід до оподаткування**. Він є сумою показників:

- дооцінки (або уцінки) необоротних активів та фінансових інструментів, здійснених підприємством у звітному періоді згідно з п. 16-21 П(С)БО 7 та у порядку, встановленому П(С)БО 13;

- накопичених курсових різниць, які не потрапляють до витрат підприємства, а відображаються у складі додаткового капіталу підприємства згідно з п. 8-9 П(С)БО 21;

- частки іншого сукупного доходу асоційованих, дочірніх або спільних підприємств, облік фінансових інвестицій до яких ведеться за методом участі в капіталі;

- іншого сукупного доходу, для відображення якого за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю, або який не може бути включений до інших статей, наведених у цьому розділі.

Далі визначаємо власне **сукупний дохід**. Він дорівнює різниці між іншим сукупним доходом до оподаткування (рядок 2450) та сумою податку на прибуток за таким сукупним доходом (рядок 2455), збільшеній на суму чистого прибутку, визначеного у розділі I Звіту (рядок 2350), або зменшеній на суму чистого збитку, зазначеного у рядку 2355 Звіту.

Розділ III «Елементи операційних витрат»

У цьому розділі Звіту наводимо відповідні елементи операційних витрат (на виробництво та збут, управління й інші операційні витрати), яких зазнало підприємство у процесі своєї діяльності протягом звітного періоду, за мінусом витрат, які становлять собівартість продукції (робіт, послуг), що вироблена і спожита самим підприємством. Собівартість реалізованих товарів, запасів у цьому розділі не наводимо.

Ці показники визначаємо за даними дебету рахунків 92, 93 і 94 бухгалтерського обліку. Зокрема, матеріальні витрати (рядок 2500) – це витрати на канцтовари, матеріали, які використовувалися для поточних ремонтів та утримання (наприклад, мийні засоби або ПММ) адміністративних та збутових основних засобів тощо. Вони відображалися проведеннями:

Д-т 92 – 94 К-т 20, 22, 26, 28

Витрати на оплату праці (рядок 2505) – це витрати на оплату праці адміністративних, збутових працівників тощо. Тут відображаються всі витрати, які входять до складу фонду оплати праці, і нараховуються як за фактично виконану роботу, так і в усіх випадках її збереження (під час відпустки і відраджень тощо). Вони відображалися проведеннями:

Д-т 92 – 94 К-т 66.

Аналогічно заповнюємо і решту рядків цього розділу – за даними про витрати звітного періоду за рахунками 92 – 94, які не увійшли до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Розділ IV «Розрахунок показників прибутковості акцій»

Цей розділ Звіту заповнюють тільки акціонерні товариства, прості акції або потенційні прості акції яких відкрито продаються та купуються на фондових біржах, включаючи товариства, які перебувають у процесі випуску таких акцій. Порядок заповнення рядків 2600-2650 Звіту прямо прописано у п. 3.39-3.44 Методрекомедацій №433.

3.3. Аналітичні можливості Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

У сучасних умовах господарювання найбільший інтерес користувачів звітності підприємства проявляється до інформації, що визначає показники фінансових результатів.

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) містить інформацію про діяльність підприємства за певний період, що дозволяє розрахувати його рентабельність. Це є необхідним для оцінки потенційних змін у складі економічних ресурсів та прогнозування здатності підприємства генерувати грошові потоки від тієї ресурсної бази, що є в наявності. Також цей звіт дає змогу формувати судження про ефективність, з якою підприємство може використовувати додаткові ресурси. Оскільки звіт повинен бути легким для розуміння, а результати від усіх операцій мають бути розкриті, то він повинен забезпечити зрозумілу, доречну, достовірну та порівнянну інформацію.

Основне рівняння цього звіту:

$$\text{Прибуток} = \text{Доходи} - \text{Витрати} \quad (3.2)$$

Складаючи Звіт, необхідно дотримуватися принципу нарахування та відповідності доходів і витрат звітного періоду за видами діяльності. Під час відображення результатів, пов'язаних зі звичайною діяльністю, у Звіті не дозволяється згортання доходів і витрат, окрім випадків, передбачених відповідними П(С)БО.

В узагальненому вигляді розширений перелік показників фінансових результатів, що може бути визначений за даними фінансової звітності з огляду інтересів зацікавлених сторін, подано у таблиці 2.

Таблиця 3.2

Показники Звіту про фінансові результати (сукупний дохід) з урахуванням послідовності формування та інтересів зацікавлених сторін

Фінансовий результат	Методика розрахунку	Умовні позначення	Група зацікавлених сторін
Валовий (прибуток/збиток) (ВП(З))	$ВП(З) = ЧД - С$	ЧД - чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) С - собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	менеджери, кредитори, працівники підприємства
Фінансовий результат від реалізації (ФРр)	$ФРр = ВП(З) - Ва - Вз$	Ва - адміністративні витрати Вз - витрати на збут	менеджери, кредитори
Фінансовий результат від іншої операційної діяльності (ФРі.оп.)	$ФРі.оп. = Ді.оп. - Ві.оп.$	Ді.оп. - інші операційні доходи Ві.оп. - інші операційні витрати	менеджери підприємства
Фінансовий результат від операційної	$ФРоп = ВП(З) + Ді.оп. - Ва - Вз - Ві.оп.$		менеджери підприємства, кредитори

діяльності (прибуток/збиток) (ФРоп)			
Фінансовий результат від інвестиційної діяльності (ФРінв.)	$\text{ФРінв.} = \text{Дінв.} - \text{Вінв.}$	Дінв. - доходи від інвестиційної діяльності Вінв. - витрати від інвестиційної діяльності	менеджери, власники підприємства
Фінансовий результат від фінансової діяльності (ФРф.)	$\text{ФРф.} = \text{Дф.} - \text{Вф.}$	Дф. - доходи від фінансової діяльності Вф. - витрати від фінансової діяльності	менеджери, власники підприємства
Фінансовий результат до оподаткування (ФРоп)	$\text{ФРоп} = \text{ФРоп.} + \text{ФРінв.} + \text{ФРф.}$	---	менеджери, власники підприємства
Чистий фінансовий результат (прибуток/збиток) (ЧФР)	$\text{ЧФР} = \text{ФРзвич.} \pm \text{В(Д)пп} \pm \text{П(З)пд/оп}$	В(Д)пп - витрати(дохід) із податку на прибуток П(З)пд./оп - прибуток (збиток) від припинення діяльності після оподаткування	менеджери, працівники, власники підприємства
Капіталізований прибуток (Пк)	$\text{Пк} = \text{ЧФР} - \text{ДВ}$	ДВ - дивідендні виплати	менеджери, власники, акціонери, інвестори
Сукупний дохід (СД)	$\text{СД} = \text{ЧФР} + \text{ІСДоп}$	ІСДоп - інший сукупний дохід після оподаткування	менеджери, працівники, власники підприємства

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) розкривається облікова інформація за всіма статтями доходів і витрат, що групуються за їх характером. До складу іншого сукупного доходу входять статті доходів і витрат, що не визнаються у складі прибутку або збитку, а саме: результати переоцінки основних засобів і нематеріальних активів, накопичені курсові різниці від перерахунку фінансової звітності господарської одиниці за межами України, результати переоцінки фінансових активів, призначених для продажу, частка іншого сукупного доходу асоційованого (спільного) підприємства, інші сукупні доходи.

Мета аналізу фінансових результатів діяльності підприємства за даними фінансової звітності полягає у забезпеченні користувачів інформації фінансової звітності даними для прийняття управлінських рішень на основі оцінки показників прибутку і рентабельності, насамперед стосовно доцільності потенційної або подальшої участі у капіталі підприємства та надійності підприємства як бізнес-партнера. Саме аналіз дозволяє виявити причини збитковості, встановити резерви зростання прибутку, визначити рівень податкового навантаження, дозволяє оцінити інвестиційну та контрагентську привабливість підприємства на основі розрахованих ключових параметрів, які об'єктивно і точно відображають ефективність його діяльності.

Першочергове завдання аналізу фінансових результатів діяльності підприємства полягає в оцінці доходів, витрат, прибутку, збитку, іншого сукупного доходу, сукупного доходу за даними Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) методами вертикального й горизонтального аналізу.

Доходи та витрати – економічні категорії, рівень яких визначає величину прибутку і рентабельності підприємства.

Господарські операції з елементами власного капіталу, які впливають на

сукупний дохід, утворюють дві групи: доходи і витрати, які формують чистий фінансовий результат та обліковуються на рахунках 7 і 9 класів; інший сукупний дохід.

Інший сукупний дохід, згідно НП(С)БО 1, – доходи і витрати, які не включені до фінансових результатів підприємства. До них віднесені: дооцінка (уцінка) необоротних активів; дооцінка (уцінка) фінансових інструментів; накопичені курсові різниці (які виникають за фінансовими інвестиціями у господарські одиниці за межами України); частка іншого сукупного доходу асоційованих і спільних підприємств; інший сукупний дохід. Причому виникають питання щодо останнього складника (інших елементів сукупного доходу, які не увійшли у наведений перелік). Ні в НП(С)БО 1, ні у Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності жодних пояснень стосовно цієї статті не наведено. Користуючись визначенням інших сукупних доходів та Інструкцією про застосування плану рахунків окреслимо такий їх перелік:

- вартість безоплатно отриманих необоротних активів;
- капітал у сумі вартості необоротних активів, отриманих за договором оренди цілісних майнових комплексів, з наступним коригуванням під час вибуття такого капіталу.

Отже, формула для визначення сукупного доходу (СД) має вигляд:

$$\text{СД} = \text{ЧФР} + \text{ІСД}, \quad (3.3)$$

де ЧФР – чистий фінансовий результат,

ІСД – інший сукупний дохід після оподаткування.

За статтями Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) підприємства можна визначити показник податкового навантаження з податку на прибуток як відношення податку на прибуток до доходу підприємства. Звіт про фінансові результати забезпечує можливість визначення податкового навантаження з податку на прибуток залежно від цілей аналізу: шляхом визначення частки витрат (доходів) з податку на прибуток у чистому доході від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), або у фінансовому результаті; або шляхом визначення частки сумарного обсягу витрат (доходів) з податку на прибуток разом з податком на прибуток, пов'язаним з іншим сукупним доходом, у чистому доході від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), або у сукупному доході підприємства.

Інформація щодо рівня податкового навантаження з податку на прибуток важлива для планування шляхів оптимізації оподаткування, тобто вироблення організаційних заходів у межах чинного законодавства, спрямованих на збільшення грошових потоків підприємства за рахунок мінімізації податкових платежів, за умови недопущення штрафних санкцій.

Аналіз за даними Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) дозволяє надати користувачеві інформацію щодо сукупного впливу доходів і витрат підприємства на суму валового прибутку (збитку), розрахованого на підставі визначення динаміки основних елементів валового доходу.

Отже, прибуток (збиток) – це умовний розрахунковий показник, а не реальні грошові кошти, які можна використовувати в операціях купівлі-продажу. Прибуток може відрізнятися від реальної величини грошових коштів на величину несплаченої дебіторської заборгованості, кредитів,

амортизаційних нарахувань тощо. У результаті у фінансовій звітності може бути завищений обсяг прибутку і, відповідно, оцінка рентабельності буде недостовірною, адже підприємство при цьому відчуватиме нестачу грошових коштів. І навпаки, обсяг прибутку може бути незначним, а фінансовий стан – абсолютно стійким. Крім того, на практиці чимало вітчизняних підприємств використовують схеми «оптимізації оподаткування», що приводить до заниження прибутку з метою зменшення бази оподаткування. Тому аналіз прибутку підприємства доцільно проводити у взаємозв'язку з аналітичною оцінкою грошових потоків підприємства.

Суб'єкти господарювання, які зацікавлені у віддачі від використання ресурсів і вкладеного капіталу, аналізують не лише абсолютну ефективність діяльності підприємства, а й відносну. Для цього співвідносять отриманий ефект із понесеними витратами, тобто розраховують показники рентабельності.

Залежно від того, що є базовим показником для розрахунку, тобто з чим порівнюють вибраний показник фінансового результату діяльності, можна виділити три групи показників рентабельності:

1. Рентабельність активів (показує ефективність використання майна підприємства – економічна рентабельність) і капіталу (засвідчує ефективність управління капіталом підприємства – фінансова рентабельність). Ці коефіцієнти обчислюють за допомогою співвідношення величини прибутку до середньорічної величини майна чи власного капіталу. Потрібно зауважити, що з появою Розділу II «Сукупний дохід» Форми № 2 доречно під час розрахунку вищезазначених коефіцієнтів у знаменнику використовувати не чистий фінансовий результат (р. 2350), а сукупний дохід (р. 2465).

2. Рентабельність продажів (визначає ефективність продажу продукції з погляду отриманого прибутку – валового, операційного або чистого). Зазначені показники розраховують за допомогою зіставлення відповідного показника прибутку (р. 2090; р. 2190; р. 2350) до чистого доходу від реалізації прибутку (р. 2000).

3. Третя група показників рентабельності формується аналогічно першій і другій, однак замість прибутку у розрахунок береться чистий приплив грошових коштів. У західній обліково-аналітичній практиці досить широко застосовують цю методику. Доцільно впроваджувати цю методику й у вітчизняну практику, адже реальні можливості будь-якого підприємства у підсумку визначаються не фінансовим результатом, а здатністю генерувати грошові потоки. Використання непрямого методу розрахунку потоку грошових коштів у результаті операційної діяльності дасть змогу уточнити різницю між фінансовим результатом діяльності у вигляді прибутку (збитку) та реальними грошовими коштами.

Показники рентабельності дозволяють оцінювати результати вкладених ресурсів. У сучасній практиці виокремлюють такі основні групи показників рентабельності: рентабельність підприємства, рентабельність продукції, рентабельність активів (капіталу) підприємства.

Під час визначення показників рентабельності застосовують різні види прибутку, що дозволяє дійти висновків про вплив на рентабельність інших доходів і витрат, прибутків і збитків.

Під час аналізу шляхів підвищення рентабельності важливо розрізняти вплив зовнішніх та внутрішніх чинників. Такі показники, як ціна продукту і

ресурсу, обсяг використовуваних ресурсів та обсяг виробництва продукції, прибутку від реалізації та рентабельності (доходності) продажів, знаходяться між собою у тісному функціональному зв'язку.

ТЕМА 4. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ

- 4.1. Загальна характеристика Звіту про рух грошових коштів.
- 4.2. Методика та порядок складання Звіту про рух грошових коштів.
- 4.3. Аналітичні можливості Звіту про рух грошових коштів.

4.1. Загальна характеристика Звіту про рух грошових коштів

Звіт про рух грошових коштів входить до складу річної фінансової звітності, що закріплено законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Його форма і зміст містить інформацію про грошові потоки підприємства за звітний період; форма і зміст визначені Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Рух коштів відображається у Звіті за трьома видами діяльності:

1. Операційна діяльність

Надходження: від реалізації продукції; надходження коштів за надання права користування активами; орендна плата; відсотки по виданих позичках.

Витрачання: платежі постачальникам; виплати працівникам; сплата податків; сплата відсотків та інших витрат.

2. Інвестиційна діяльність

Надходження: від продажу необоротних активів; дивіденди за придбані акції; від продажу акцій, боргових зобов'язань; відсотки за аванси; від раніше наданих позик.

Витрачання: надання позик іншим підприємствам; придбання основних засобів і нематеріальних активів; оплата акцій та придбання боргових зобов'язань інших підприємств.

3. Фінансова діяльність

Надходження: випуск власного капіталу (акцій); отримання позик та їх погашення; від розміщення акцій та облігацій; від отримання позичок не пов'язаних з операційною діяльністю.

Витрачання: викуп акцій власної емісії; виплата дивідендів; погашення облігацій; виплата інших боргів фінансової діяльності.

До Звіту не включають негрошові операції. Негрошовими операціями є операції, що не потребують використання грошових коштів або їх еквівалентів.

Негрошові операції, пов'язані з фінансовою та інвестиційною діяльністю, слід розкривати в Примітках до фінансових звітів. Внутрішні зміни у складі грошових коштів та їх еквівалентів у Звіті не відображають.

Існує два формати Звіту про рух грошових коштів і два методи його складання, а саме: формат, за яким рух грошових коштів подається за *прямим методом* і передбачає коригування кожної статті Звіту про фінансові результати і формат, за яким не передбачається трансформування кожної статті Звіту про фінансові результати – тобто, *непрямий метод*. За цим методом коригується лише сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування під впливом змін негрошових коштів від поточної діяльності.

Звіт про рух грошових коштів складається з розділів.

Розділ I. Рух коштів у результаті операційної діяльності (рядки 3000-3195 або 3500-3580, 3195).

Розділ II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності (рядки 3200-3295).

Розділ III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності (рядки 3300-3395).

4.2. Методика та порядок складання Звіту про рух грошових коштів.

Джерела інформації для складання звіту:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан);
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);
- Головна книга або оборотний баланс;
- Аналітичні дані окремих рахунків бухгалтерського обліку.

Звіт про рух грошових коштів в Україні може складатися за прямим або за непрямим методом.

До переваг складання звіту за прямим методом можна віднести:

- можливість показати основні джерела надходження та напрямки витрачання грошових коштів;
- можливість надавати оперативні висновки щодо достатності коштів для платежів за різними поточними зобов'язаннями;
- можливість встановлювати взаємозв'язок між обсягами продажу та виручкою від реалізації за звітний період та ін.

На практиці більшість підприємств щодня здійснює безліч операцій, що пов'язані із рухом готівки, тому надходження та витрачання грошових коштів досить важко аналізувати і класифікувати. У зв'язку з цим прямий метод побудови на основі облікових даних часто є досить трудомістким навіть для внутрішніх бухгалтерських служб. Основним недоліком розглянутого методу є те, що він не розкриває взаємозв'язку між отриманим фінансовим результатом і зміною абсолютного обсягу грошових коштів підприємства.

При використанні непрямого методу чистий прибуток або збиток підприємства коригуються з урахуванням результатів операцій негрошового характеру, а також змін, що відбулися в операційному оборотному капіталі. Таким чином, даний метод показує взаємозв'язок між різними видами діяльності підприємства, а також встановлює залежність між чистим прибутком і змінами в оборотних активах підприємства за звітний період. У довгостроковій перспективі цей метод дозволяє виявити найбільш проблемні «місця локалізації» заморожених грошових коштів та, відповідно, намітити шляхи виходу з подібної ситуації.

Порівнюючи непрямий метод із прямим можна виокремити такі його

переваги:

- дозволяє розкрити взаємозв'язок отриманого кінцевого фінансового результату і чистого грошового потоку (зміни грошових коштів);
- виконує контрольну функцію, так як дозволяє оцінити збалансованість показників Балансу, Звіту про фінансові результати та Звіту про рух грошових коштів;
- надає можливість побудувати Звіт про рух грошових коштів без залучення внутрішніх даних про обороти на рахунках грошових коштів підприємства.

Разом з тим надійність інформації, що розкривається в звіті про рух грошових коштів, який сформований непрямим методом, безпосередньо залежить від достовірності кінцевого фінансового результату відображеного у звіті про фінансові результати.

4.3. Аналітичні можливості Звіту про рух грошових коштів.

Кожен економічний суб'єкт для досягнення бажаних результатів повинен мати у своєму розпорядженні оптимальну суму грошових коштів. Нестача коштів може негативно позначитися на діяльності підприємства і привести до неплатоспроможності, зниження ліквідності, збитковості і навіть припинення його функціонування як господарюючого суб'єкта ринку. Надлишок грошових коштів також може мати негативні наслідки для підприємства. Надлишкова грошова маса, яка не залучена у виробничо-комерційний оборот, не приносить доходу. Слід вказати, що на реальну вартість грошей впливають інфляційні процеси, знецінюючи їх у часі. Щоб приймати управлінські рішення, пов'язані із рухом грошових коштів, для досягнення найкращого ефекту господарської діяльності керівництву підприємством потрібна постійна поінформованість про стан грошових коштів. Отже, необхідні систематичний детальний аналіз і оцінка грошових потоків підприємства.

Мета аналізу грошових потоків полягає у розрахунку та отриманні відповідних параметрів, що дають об'єктивну, точну і своєчасну характеристику напрямків надходження та витрачання грошових коштів, обсягів, складу, структури, об'єктивних і суб'єктивних, зовнішніх і внутрішніх факторів, що здійснюють різний вплив на зміну грошових потоків.

Звіт про рух грошових коштів – основне джерело інформації для аналізу грошових потоків та прийняття рішень користувачами фінансової звітності. Він є найважливішим інструментом управління грошовим потоком. Даний звіт необхідний як менеджерам підприємства, так і зовнішнім користувачам – кредиторам, акціонерам, інвесторам і т. д., які за результатами його побудови та аналізу можуть побачити реальні доходи і витрати, а також оцінити: в якому обсязі і з яких джерел отримані грошові кошти та які основні напрямки їх витрачання; чи здатне підприємство забезпечити перевищення надходжень грошових коштів над виплатами та обслуговувати свої зобов'язання, чи достатньо коштів для ведення основної діяльності, в якій мірі підприємство може забезпечити інвестиційні потреби за рахунок внутрішніх джерел коштів, чим пояснюється різниця між величиною отриманого прибутку і обсягом коштів та ін.

Звіт про рух грошових коштів доповнює інформацію балансу та звіту про фінансові результати. При аналізі фінансового стану підприємства часто

перевага надається саме Звіту про рух грошових коштів.

Показники звіту про рух грошових коштів дають можливість визначити:

+ джерела надходження грошових коштів та їх еквівалентів, тобто яка діяльність (операційна, інвестиційна чи фінансова) дає найбільші надходження грошових коштів;

+ основні напрямки та цілі вибуття грошових коштів та їх еквівалентів, тобто куди і для чого були використані грошові кошти за звітний період;

+ причини розбіжності між отриманими фінансовими результатами за звітний період та сумою наявних грошових коштів у залишку. Такі випадки деякі автори називають парадоксами облікової інформації та бухгалтерської звітності:

1) прибуток є, а грошових коштів немає;

2) грошові кошти є, а прибутку немає;

3) прибуток зріс, а грошових коштів більше не стало тощо.

Грошові потоки від операційної діяльності пов'язані із поточними операціями щодо формування прибутку (збитку) підприємства від вказаного виду діяльності. Ця інформація показує користувачам фінансової звітності рівень забезпеченості підприємства грошовими коштами, необхідними для підтримки фінансово-господарської діяльності на рівні існуючих обсягів виробництва, для виплати заробітної плати, для здійснення нових інвестицій без залучення зовнішніх джерел фінансування і прогнозування майбутніх грошових потоків від поточних операцій.

Другий вид грошових потоків – це потоки від інвестиційних операцій. Такі потоки дозволяють користувачам фінансової звітності оцінити рівень вкладень підприємства у створення необоротних активів, що забезпечують грошові надходження у майбутньому.

Третій вид грошових потоків – це потоки від фінансових операцій. Інформація про такі потоки забезпечує основу для прогнозування вимог кредиторів та акціонерів в частині майбутніх грошових потоків і майбутніх потреб підприємства щодо залучення боргового фінансування.

У звіті про рух грошових коштів кожен вид надходжень грошових коштів відображається окремо від платежів підприємства.

Сукупний результат руху коштів (чистий грошовий потік) повинен бути позитивним, але його структура може суттєво відрізнятись в залежності від стадії життєвого циклу, на якій знаходиться підприємство. Позитивний результат руху грошових коштів за операційною діяльністю свідчить про фінансове «здоров'я» підприємства, негативний потік за інвестиційною діяльністю (придбання необоротних активів) призводить до отримання вигоди в майбутньому і свідчить про розвиток підприємства. Позитивний результат за фінансовою діяльністю відображає довіру основних кредиторів до підприємства.

На початку своєї діяльності основні надходження грошових коштів пов'язані, як правило з фінансовою діяльністю. На стадії росту і зрілості генерується істотний позитивний потік за операційною та фінансовою діяльністю. Корінні зміни в структурі грошового потоку відбуваються на стадії спаду – підприємство зазнає збитків від основної діяльності, має позитивний потік за інвестиційною діяльністю (викликаний продажем і ліквідацією основних засобів) і негативний результат за фінансовою діяльністю, пов'язаний з поверненням позичених коштів кредиторам.

Суб'єкти господарювання мають право самостійно обирати спосіб складання Звіту за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту (форма № 3 прямий метод), (форма № 3-н непрямий метод). Однак, такий вибір підприємство повинно зафіксувати у наказі про облікову політику.

Необхідно вказати, що форми Звіту про рух грошових коштів відрізняються лише першим розділом «Рух грошових коштів в результаті операційної діяльності». Який би метод заповнення вказаного розділу суб'єкт господарювання не обрав, підсумкові рядки форми № 3 так і № 3-н, які відображають чистий рух коштів за операційною діяльністю мають бути однаковими.

Аналітичне дослідження звіту про рух грошових коштів за прямим методом передбачає розрахунок і оцінку показників платоспроможності підприємства. Дані показники можуть бути розраховані як відношення грошових надходжень та витрачання грошових коштів за операційною діяльністю та діяльністю підприємства в цілому.

При прямому методі доцільно дослідити склад джерел надходження грошових коштів та напрямів їх витрачання в розрізі окремих видів діяльності, а також оцінити динаміку притоку і відтоку в звітному році у порівнянні з попереднім.

Аналіз грошових потоків підприємства включає розрахунок цілого ряду коефіцієнтів (якості грошових потоків, результативності використання грошових коштів, ліквідності грошових потоків), що дають можливість оцінити фінансовий стан та ліквідність підприємства. При визначенні коефіцієнтів незалежно від методу складання звіту про рух грошових коштів, важливо використовувати не тільки дані минулого періоду, а й майбутнього (приблизні значення). Це допоможе спрогнозувати ситуацію для підприємства у подальшому, провести приблизну оцінку потоку грошових коштів майбутнього періоду.

Для оцінки динаміки грошових потоків порівнюють показники за різні періоди (таблиця 4.1).

Таблиця 4.1

Показники динаміки «Звіту про рух грошових коштів»

Коефіцієнт	Формула	Коментарій
Абсолютний приріст	$\Delta ГП = ГП1 - ГП0$	Розраховується для виявлення швидкості зміни надходження, витрачання та залишку грошових коштів
Коефіцієнт росту	$K_r = ГП1 / ГП0$	Характеризує відносну швидкість зміни грошового потоку
Темп росту	$T_r = K_r \times 100\%$	Дорівнює коефіцієнту зростання, вираженому у відсотках
Темп приросту	$T_{пр} = T_r - 100\%$	Характеризує виражену у відсотках зміну коефіцієнта зростання

Отже, Звіт про рух грошових коштів можна характеризувати як інструмент оцінювання здатності активів підприємства генерувати необхідний обсяг грошових коштів при здійсненні господарських операцій, що є одним з

найважливіших критеріїв його успішності та стабільності функціонування.

Звіт про рух грошових коштів разом з балансом і звітом про фінансові результати дає можливість найбільш повно оцінити фінансовий стан і фінансові результати підприємства, його ліквідність, платоспроможність та визначити напрямки та можливості покращення діяльності підприємства. Керівництво підприємства може використовувати інформацію звіту про рух грошових коштів для:

- + встановлення рівня грошових засобів, необхідних для ведення бізнесу;
- + аналізу реальних грошових потоків підприємства, їх стабільності та спрямованості;
- + оцінки динаміки та структури чистого грошового потоку;
- + визначення платоспроможності підприємства, тобто достатності грошових коштів для погашення своїх зобов'язань і встановлення причин неплатоспроможності;
- + оцінки впливу операційної, інвестиційної та фінансової діяльності на загальний стан підприємства та його фінансові результати;
- + оцінки ефективності використання вільних грошових коштів;
- + здійснення аналізу прийнятих рішень про додаткове інвестування в інші підприємства;
- + прогнозування інвестиційної та фінансової політики;
- + визначення показників ліквідності підприємства;
- + вирішення дивідендної політики підприємства та інше.

ТЕМА 5. АНАЛІТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ЗВІТУ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ

5.1. Суть власного капіталу та його функції.

5.2. Складові власного капіталу та їх відображення у ф. 4 «Звіт про власний капітал».

5.3. Порядок та методика заповнення ф. 4 «Звіт про власний капітал».

5.4. Аналітичні можливості Звіту про власний капітал.

5.1. Суть власного капіталу та його функції.

Власний капітал розглядають в трьох аспектах:

- 1) теоретико-економічний аспект – вартість, що продукує додаткову вартість;
- 2) юридичний аспект – атрибут відносин власності;
- 3) обліковий аспект – джерело формування активів суб'єкта господарювання.

Визначення власного капіталу як облікової категорії наведено у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», де вказано, що власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. У Міжнародних стандартах фінансової звітності еквівалентом до поняття «власний капітал» є поняття «чисті активи» (net assets).

У відповідності з головним бухгалтерським рівнянням власний капітал підприємства визначають як різницю між його активами та зобов'язаннями. Власний капітал є основою для початку і стабільного функціонування

будь-якого суб'єкта господарювання. Водночас, сума власного капіталу – це абстрактна вартість майна, яка не є його поточною чи реалізаційною вартістю, а тому не відображає поточну вартість прав власників фірми. Сума власного капіталу, яка відображена у фінансовій звітності може лише випадково співпадати із сукупною ринковою вартістю акцій підприємства чи з сумою, яку можна отримати від продажу чистих активів частинами або підприємства в цілому.

З огляду на функції, які виконує власний капітал він є одним із найважливіших показників підприємств. Серед таких функцій слід виділити:

1. Функція заснування та введення в дію підприємства – власний капітал у частині статутного є фінансовою основою для початку діяльності нового суб'єкта господарювання.

2. Функція довгострокового фінансування та забезпечення ліквідності.

Власний капітал знаходиться у розпорядженні підприємства протягом всього терміну функціонування підприємства. Внесками у власний капітал, разом зі спорудами, обладнанням, цінними паперами та іншими матеріальними цінностями, можуть бути грошові кошти. Вони можуть використовуватися для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства.

3. Захисна функція – чим більший власний капітал, тим краще захищеним є підприємство від впливу загрозливих для його існування факторів, оскільки саме за рахунок власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства. Якщо в результаті збиткової діяльності відбувається перманентне зменшення власного та статутного капіталу, то підприємство може опинитися на межі банкрутства.

5. База для нарахування дивідендів і розподілу майна. Одержаний протягом року прибуток або розподіляється та виплачується власникам корпоративних прав у вигляді дивідендів, або *тезаврується* (спрямовується на збільшення статутного чи резервного капіталу).

5.2. Складові власного капіталу та їх відображення у ф. 4 «Звіт про власний капітал».

З огляду на важливість власного капіталу для діяльності суб'єктів господарювання, інформацію про його наявність та причини змін протягом року відображають у окремій формі звітності. Ф. 4 «Звіт про власний капітал» – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду, подається зацікавленим користувачам за підсумками року. Зміст і форму звіту визначає НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Суб'єктами подання Ф. 4 є юридичні особи всіх форм власності (крім банків, бюджетних установ, суб'єктів малого підприємництва, які ведуть облік за національними стандартами бухгалтерського обліку й представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності). Для забезпечення порівняльного аналізу інформації звіту про власний капітал підприємства повинні додавати до річного звіту звіт про власний капітал за попередній рік.

Ф. 4 містить інформацію про стан і зміну складових власного капіталу, а також відображає причини змін (збільшення, зменшення) кожної із складових. Так, *складовими власного капіталу* є:

1) Зареєстрований капітал (графі 3 ф. № 4) – юридично оформлена,

офіційно об'явлена і належним чином зареєстрована частина внесків власників до капіталу підприємства. У складі зареєстрованого капіталу виділяють:

а) *статутний капітал* – зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства. Розмір статутного капіталу може змінюватися за рішенням засновників (акціонерів) за рахунок додаткових вкладень засновників або за рахунок частини прибутку підприємства. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, що гарантує інтереси його кредиторів.

Розмір статутного капіталу для акціонерних товариств не може бути меншим за встановлену законодавством суму, а саме це – сума, еквівалентна 1250 мінімальним заробітним платам, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення акціонерного товариства.

Для товариства з обмеженою відповідальністю чинним законодавством мінімальний розмір статутного капіталу не визначено, тобто формально він може становити й 100 грн (водночас, з огляду на значення статутного капіталу в діяльності суб'єктів господарювання, така сума повинна бути обґрунтованою).

б) *пайовий капітал* – сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарської діяльності, а саме: суми пайових внесків членів споживчого товариства, колективного сільськогосподарського підприємства, житлово-будівельного кооперативу, кредитної спілки та інших підприємств, що передбачені установчими документами.

в) *інший зареєстрований капітал*.

2) капітал у дооцінках (графа 4 ф. № 4) – сума на яку здійснено дооцінку (уцінку) необоротних активів і фінансових інструментів, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу і розкриваються у звіті про сукупний дохід.

Із прийняттям НП(С)БО 1 такий капітал не лише виділено в окрему статтю ф. № 4, але він ще бере участь у формуванні іншого сукупного доходу підприємства

3) додатковий капітал (графа 5 ф. № 4) формується за рахунок емісійного доходу (перевищення фактичної вартості реалізації випущених акцій над їх номінальною вартістю), дооцінки активів, безоплатно одержаного майна тощо.

4) резервний капітал (графа 6 ф. № 4) створюється за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства і призначений для використання у випадок тимчасової фінансової скрути з метою забезпечення нормальної роботи суб'єкта господарювання.

5) нерозподілений прибуток (непокритий збиток) (графа 7 ф. № 4) – це сума чистого прибутку (або непокритого збитку), яка залишається в обороті підприємства після сплати податків до бюджету, розподілу між власниками (нарахування дивідендів), виплати за облігаціями, відрахування до резервного капіталу та іншого використання прибутку в поточному періоді.

6) неоплачений капітал (графа 8 ф. № 4) – це сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума вираховується при визначенні підсумку власного капіталу і зменшує його.

7) вилучений капітал (графа 5 ф. № 4) – собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників з метою їх перепродажу або

анулювання. Сума вилученого капіталу вираховується при визначенні підсумку власного капіталу, тобто зменшує власний капітал.

Всі вищенаведені складові власного капіталу можуть зазнавати змін протягом звітного року, такі зміни можуть бути двох типів:

- зовнішні, тобто зміни складових власного капіталу за рахунок інших об'єктів бухгалтерського обліку. *Наприклад, внаслідок уцінки необоротних активів відбувається зменшення додаткового капіталу;*

- внутрішні, тобто зміни, які відбуваються в межах загальної величини власного капіталу: *одна його складова зменшується за рахунок збільшення іншої.* Наприклад, при спрямуванні частини нерозподіленого прибутку на поповнення резервного капіталу відбуваються такі зміни: збільшується резервний капітал і зменшується нерозподілений прибуток.

Можливі причини, що впливають на зміни у власному капіталі і наведені у рядках ф. № 4 поділено на кілька підрозділів, а саме:

- *коригування капіталу* на початок року внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок та інших змін;

- збільшення/зменшення власного капіталу за рахунок отриманого чистого прибутку (збитку) протягом року;

- зміни за статтями розділу II «Сукупний дохід» Звіту про фінансові результати, а саме:

- дооцінку (уцінку) необоротних активів та фінансових інструментів;

- накопичені курсові різниці;

- частку іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств;

- інший сукупний дохід.

Зміни внаслідок розподілу прибутку, *а саме: виплата дивідендів, спрямування прибутку до зареєстрованого капіталу, відрахування до резервного капіталу.*

Зміни внаслідок внесків учасників, а саме: внески до зареєстрованого капіталу, погашення заборгованості з капіталу.

Зміни внаслідок вилучення капіталу, а саме: викуп акцій (часток), перепродаж викуплених акцій, вилучення частки в капіталі, інші зміни в капіталі тощо.

5.3. Порядок та методика заповнення ф. 4 «Звіт про власний капітал»

Основними джерелами інформації для заповнення ф. № 4 є: ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»; ф. № «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»; ф. 4 «Звіт про власний капітал» за попередній рік; облікові реєстри в яких відображаються обороти рахунків класу 4 «Власний капітал та забезпечення зобов'язань» (Журнал 7, Відомість 7.1 та 7.2); установчі документи; інші бухгалтерські документи та дані аналітичного обліку.

Складові власного капіталу, які зменшують його величину (непокріті збитки, неоплачений капітал і вилучений капітал), у звіті відображаються у дужках, які означають необхідність віднімання сум вказаних показників від підсумку власного капіталу.

Особливістю заповнення ф. 4 «Звіт про власний капітал» є те, що показники у ній відображаються за правилом складання оборотно-шахової відомості: сума змін наводиться на перетині граф (у них містяться складові власного капіталу) та

рядків (в яких зазначаються причини змін власного капіталу, тобто зміст господарської операції). Це підсилює аналітичні можливості звітної форми.

Звіт про власний капітал заповнюється у такій *послідовності*:

1. Перенесення залишку власного капіталу на початок року у розрізі статей із розділу I пасиву Балансу.

2. Коригування зазначеного залишку внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок та інших змін, передбачених П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах».

3. Визначення скоригованого залишку власного капіталу на початок року в розрізі складових.

4. Відображення змін у власному капіталі внаслідок переоцінки активів.

5. Перенесення чистого прибутку (збитку) за звітний період із Звіту про фінансові результати (ф. 2).

6. Відображення впливу розподілу прибутку на власний капітал. Подаються дані, що відображають розподіл прибутку між учасниками (власниками) підприємства або спрямування прибутку до зареєстрованого капіталу, резервного капіталу тощо. Такі операції приведуть до зменшення статті «Нерозподілений прибуток» і збільшення, відповідно, статей «Зареєстрований капітал» або «Резервний капітал».

7. Відображення впливу на власний капітал внесків учасників до статутного чи пайового капіталу.

8. Подання інформації про вилучення капіталу. Тут наводяться дані про зменшення власного капіталу підприємства внаслідок виходу учасника, викупу чи анулювання викуплених акцій акціонерним товариством, зменшення номінальної вартості акцій або з інших причин. Викуп акцій приведе до збільшення статті «Вилучений капітал», а їх перепродаж або анулювання – до її зменшення.

9. Відображення інших змін у складі власного капіталу: *списання* невідшкодованих збитків за рахунок статутного або пайового капіталу; вартості безплатно отриманих активів, що зумовило зростання власного капіталу

10. Визначення загальної суми змін у складі власного капіталу за звітний рік, визначення залишку власного капіталу на кінець року по його складовим і порівняння одержаних даних із відповідними даними розділу I пасиву ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

5.4. Аналітичні можливості Звіту про власний капітал.

Основною метою діяльності підприємства є не тільки поточне отримання прибутку, але й підтримання високого рівня прибутковості у довгостроковій перспективі. Тому головними завданнями управлінського персоналу є максимізація рівня прибутку, грошового потоку, рентабельності власного капіталу. Досягнення цієї мети неможливе без урахування ризику. Оскільки збільшення частки позиченого капіталу підвищує ризик неотримання суб'єктом господарювання прибутку, тому будь-які заходи керівництва у сфері управління формуванням капіталом повинні враховувати компроміс між ступенем ризику та прибутковістю, що забезпечує цей капітал.

Капітал підприємства формується при його створенні та у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності.

При створенні підприємства його стартовим капіталом є вартість майна підприємства. На цьому етапі, коли підприємство ще не має зовнішньої заборгованості, власний (початковий) капітал відповідає вартості активів за балансом. Здійснюючи господарську діяльність, підприємство завжди використовує залучені кошти, тобто створює борги. Тоді власний капітал визначається як різниця між вартістю його майна і борговими зобов'язаннями. Отже, власний капітал – це частина активів підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Основна мета функціонування капіталу – його рух. Упродовж поточної діяльності підприємства форма його капіталу постійно змінюється. Ці зміни стосуються збільшення (зменшення) як абсолютної величини капіталу, так і окремих його складових. Постійно здійснюється перетворення одних ресурсів на капітал, інших – на товар або інші види цінностей.

Основу фінансового потенціалу підприємства становить його власний капітал. Він показує лише облікову, а не ринкову вартість прав власників підприємства, оскільки залежить від застосованих методів оцінки активів та зобов'язань підприємства. Тому збереження власного капіталу є одним із основних показників якості фінансового управління підприємством.

Елементи власного капіталу набувають специфічних особливостей залежно від організаційно-правового статусу конкретного підприємства. Ці особливості зумовлені насамперед нормами законодавства, якими встановлено організаційно-правові форми підприємств, та вимогами щодо порядку формування та руху їх власного капіталу. Позичковий капітал підприємства – це кошти, залучені для фінансування діяльності підприємства на принципах строковості, повернення та платності. До нього входять короткострокові й довгострокові зобов'язання та кредиторська заборгованість.

Різновидом залученого капіталу виступають облігаційні позики (кошти, які одержані внаслідок проведення емісії облігацій). Вони можуть переходити з групи залученого до групи власного капіталу шляхом конвертації облігацій у акції.

Співвідношення між власним і залученим капіталом – один із важливих фінансових показників діяльності підприємств. Його вагомість полягає у тому, що підприємство може досягти значних результатів при використанні різних складових капіталу. Застосування комбінованих джерел формування капіталу значно підвищує результативність діяльності підприємства.

Структура капіталу відіграє провідну роль у формуванні ринкової вартості підприємства. Цей зв'язок опосередковується показником середньозваженої вартості капіталу. Тому концепцію структури капіталу доцільно досліджувати разом з концепцією вартості капіталу та концепцією ринкової вартості підприємства.

Аналіз капіталу підприємства передбачає проведення оцінки складу і структури капіталу, зміни його складових. Такий аналіз здійснюється на основі порівняльного аналітичного балансу, який складають шляхом агрегування однорідних за складом елементів балансових статей. При цьому розраховують показники структури, абсолютні й відносні зміни у власних і позичкових коштах підприємства за звітний період.

У процесі аналізу капіталу необхідно вирішити такі завдання: здійснити

загальну оцінку складу і структури капіталу підприємства; проаналізувати ефективність використання капіталу; проаналізувати оборотність капіталу; здійснити аналіз прибутковості капіталу; проаналізувати кредиторську заборгованість підприємства.

Аналіз руху власного капіталу здійснюється на основі Звіту про власний капітал. Для проведення аналізу необхідно перш за все ознайомитися зі змістом окремих складових власного капіталу і детально вивчити зміст кожної статті форми фінансової звітності «Звіт про власний капітал».

За результатами даного аналізу визначається динаміка структурних складових власного капіталу та інші показники руху капіталу – коефіцієнти надходження та вибуття:

- коефіцієнт надходження капіталу

$$K_{\text{нкл}} = \text{ВК}_{\text{н}} / \text{ВК}_{\text{л}}, \quad (5.1)$$

де $\text{ВК}_{\text{н}}$ – надходження капіталу за звітний період,
 $\text{ВК}_{\text{л}}$ – залишок капіталу на кінець звітного періоду;

- коефіцієнт використання (вибуття) капіталу

$$K_{\text{вкл}} = \text{ВК}_{\text{в}} / \text{ВК}_{\text{п}}, \quad (5.2)$$

де $\text{ВК}_{\text{в}}$ – використання капіталу за звітний період,
 $\text{ВК}_{\text{п}}$ – залишок капіталу на початок звітного періоду.

Аналізуючи власний капітал, необхідно звернути увагу на співвідношення коефіцієнтів надходження та використання капіталу. Коли значення коефіцієнтів надходження більші, ніж коефіцієнтів використання, то це означає, що на підприємстві відбувається процес нарощування власного капіталу, і навпаки.

При аналізі встановлюють:

- основні джерела формування сукупних активів підприємства;

- зміну власного капіталу і його частку у балансі підприємства за період, що аналізується. При цьому збільшення частки власного капіталу розглядається як позитивне явище, що сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства;

- зміну питомої ваги позичкових коштів у сукупних джерелах утворення активів. Якщо частка збільшилася, то це може свідчити про посилення фінансової нестабільності підприємства і підвищення ступеня його фінансових ризиків. Зменшення частки зумовлює підвищення фінансової незалежності підприємства;

- зміни величини резервів і прибутку підприємства. При цьому збільшення резервів і нерозподіленого прибутку може бути результатом ефективної роботи підприємства, а їх зменшення свідчить про зниження ділової активності підприємства;

- зміни структури власного капіталу і його складових, що займають найбільшу питому вагу;

- зобов'язання, що переважають у структурі позичкового капіталу (довгострокові чи короткострокові). Аналіз структури фінансових зобов'язань дає відповідь на питання чи підвищився (знизився) ризик втрати фінансової стійкості підприємства. Перевага короткострокових джерел у структурі позичкових коштів є негативним фактором, що характеризує погіршення структури балансу і підвищення ризику втрати фінансової стійкості. Перевага довгострокових джерел у структурі позичкового капіталу є позитивним фактором, що характеризує поліпшення структури балансу і зменшення ризику

втрати фінансової стійкості;

- зобов'язання, що переважають у структурі кредиторської заборгованості на початок і на кінець аналізованого періоду;

- зміни за аналізований період короткострокових зобов'язань перед бюджетом, постачальниками і підрядниками з оплати праці, зі страхування, з векселів виданих, із внутрішніх розрахунків, з одержаних авансів. Збільшення суми отриманих авансів може бути позитивним моментом, а її зменшення – негативним;

- темпи зростання короткострокової заборгованості.

У системі управління структурою капіталу важливо дотримуватися такого співвідношення власних і позикових засобів, при якому забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість. Процес оптимізації структури капіталу підприємства спирається на результати аналітичної роботи.

Основною метою аналізу капіталу підприємства є виявлення динаміки обсягу і складу капіталу у базовому періоді та їх вплив на фінансову стійкість і ефективність використання капіталу.

Аналіз капіталу підприємства передбачає такі етапи.

1. Розглядається динаміка загального обсягу та основних складових елементів капіталу у співвідношенні з динамікою обсягу виробництва і реалізації продукції.

Визначається співвідношення власного і позиченого капіталу та його тенденції. У складі позиченого капіталу вивчається співвідношення довго- і короткострокових фінансових зобов'язань. Визначається сума прострочених фінансових зобов'язань і з'ясовуються їх причини.

2. Далі розглядається система коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства:

- коефіцієнт автономії дозволяє визначити долю чистих активів підприємства у загальній їх сумі;

- коефіцієнт фінансового левериджу (коефіцієнт фінансування) дозволяє встановити, яка сума позичених засобів припадає на одиницю власного капіталу підприємства;

- коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності характеризує відношення суми власного і довгострокового позиченого капіталу до загальної суми капіталу, що використовує підприємство і дозволяє визначити фінансовий потенціал майбутнього розвитку підприємства;

- коефіцієнт співвідношення довго- і короткострокової заборгованості дозволяє визначити суму залучення довгострокових фінансових кредитів у розрахунку на одиницю короткострокового позиченого капіталу, тобто характеризує політику фінансування активів підприємства за рахунок позичених засобів.

Аналіз фінансової стійкості підприємства дозволяє оцінити ступінь стабільності його фінансового розвитку і рівень фінансових ризиків, що створюють загрозу банкрутства.

3. Наступна стадія аналізу передбачає оцінку ефективності використання капіталу в цілому і окремих його елементів. У процесі такого аналізу

розраховуються і розглядаються у динаміці такі основні показники:

- період обороту капіталу характеризує кількість днів, протягом яких здійснюється один оборот власних і позичених засобів, а також капіталу в цілому;
- коефіцієнт рентабельності всього капіталу, що використовується, характеризує рівень економічної рентабельності;
- коефіцієнт рентабельності власного капіталу характеризує досягнутий рівень фінансової рентабельності підприємства і є одним із критеріїв формування оптимальної структури капіталу;
- капіталовіддача характеризує обсяг реалізації продукції, що припадає на одиницю капіталу;
- капіталомісткість реалізації продукції показує, який обсяг капіталу задіяний для забезпечення випуску одиниці продукції.

Сьогодні складно з упевненістю чітко визначити оптимальну структуру капіталу або визначити абсолютний вплив структури капіталу на кінцевий фінансовий результат. Це залежить від профілю та рівня ризику діяльності підприємства. Так як кожне підприємство має різний рівень ризику, то воно повинно мати і відмінну від інших підприємств структуру капіталу.

Фінансові керівники повинні розрізняти два види ризиків, які можуть бути присутні в кожному підприємстві. Це діловий (підприємницький) ризик і фінансовий ризик.

Діловий ризик – це нормальний ризик, властивий всім підприємствам, залежить від коливання прибутків внаслідок здійснення господарських операцій і дії економічних факторів. Ці фактори включають ризики, пов'язані з управлінням, збутом, виробничими відносинами, тощо. Підприємства з високим діловим ризиком – це такі підприємства, у яких можуть мати місце порушення або в декількох аспектах діяльності, або в одному, але дуже суттєвому, що може мати сильний негативний вплив на прибуток. Низький діловий ризик мають такі підприємства, в яких кількість порушень нормальної діяльності або мала, або малозначима.

Фінансовий ризик – це такий вид ризику, який відображає небезпеку, пов'язану з поверненням боргу. Він виникає внаслідок переважного права боргу на потік грошових коштів підприємства, незалежно від рівня прибутків. Внаслідок залучення боргових ресурсів виникають зобов'язання підприємства сплачувати відсотки та основну суму боргу у визначені терміни.

Якщо підприємство не має боргів, то в нього виникає тільки діловий ризик, однак з моменту залучення коштів у нього виникає також і фінансовий ризик.

Як правило, структура капіталу повинна відображати розумну рівновагу між діловим і фінансовим ризиками. Якщо підприємство має високий діловий ризик, то фінансовий ризик повинен підтримуватися на низькому рівні. При невисокому рівні ділового ризику підприємство може мати вищий рівень фінансового ризику.

Аналіз фінансової стійкості підприємства є найважливішим етапом оцінки його діяльності і фінансово-економічного благополуччя, відображає результати його поточного, інвестиційного і фінансового розвитку, містить необхідну інформацію для інвесторів, а також характеризує здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями і нарощувати свій економічний

потенціал.

Під фінансовою стійкістю слід розуміти його платоспроможність у часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними і позиковими коштами.

Фінансовою рівновагою є таке співвідношення власних і позикових коштів підприємства, при якому за рахунок власних коштів повністю погашаються колишні і нові борги. Розрахована за певними правилами точка фінансової рівноваги не дозволяє підприємству, з одного боку, збільшувати позикові кошти, а з іншого – нераціонально використовувати вже накопичені власні кошти.

Якщо брати до уваги, що власні і позикові фінансові ресурси проходять стадії утворення, розподілу і виплати, а їх кінцева величина йде на поповнення майна, то проведення аналізу фінансової стійкості на кожній із цих стадій дає можливість встановити умови зміцнення або втрати фінансової рівноваги.

Практика показує, що не існує єдиного ефективного співвідношення власного і позикового капіталу не тільки для однотипних підприємств, але навіть і для одного підприємства на різних стадіях розвитку і при різній кон'юнктурі товарного і фінансового ринків.

Управління фінансовою структурою підприємства зводиться до двох основних завдань:

- встановлення оптимального для даного підприємства співвідношення власних і позикових коштів;
- залучення на підприємство необхідних видів і обсягів фінансових ресурсів для досягнення розрахункових показників його структури.

Спосіб пошуку раціональної структури капіталу за принципом мінімізації рівня фінансових ризиків, пов'язаний з процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових активів підприємства (необоротні активи, постійна частина оборотних активів, змінна частина оборотних активів).

На практиці використовуються три підходи до фінансування різних груп активів за рахунок пасивів балансу підприємств: консервативний, помірний та агресивний.

При агресивному підході 100% змінної частини та 50% постійної частини оборотних активів формуються за рахунок короткострокових зобов'язань. Інші 50% постійної частини оборотних активів та необоротні активи – за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань.

При консервативному підході приблизно 50% змінної частини оборотних активів формується за рахунок короткострокових зобов'язань. Інші 50% змінної частини, постійна частина оборотних активів та необоротні активи покриваються власним капіталом і довгостроковими зобов'язаннями.

При помірному підході 100% змінної частини оборотних активів формується за рахунок короткострокових зобов'язань, а 100% постійної частини – за рахунок власних коштів, що дозволяє встановити конкретні його значення на майбутній період (рік, квартал), а також враховуються індивідуальні особливості діяльності кожного підприємства.

Вибір одного з розглянутих варіантів фінансування активів, залежить від особистого ставлення до фінансових ризиків засновників і менеджерів підприємства.

Так як перераховані вище принципи дозволяють оптимізувати структуру капіталу тільки за одним принципом, значить основним моментом при

формуванні оптимальної структури капіталу підприємства є правильна постановка цілей, що визначають оптимізаційний процес.

Отже, існуюча методика розрахунку оптимальної структури капіталу дозволяє визначити таке співвідношення власного та позиченого видів капіталу, при якому показник фінансової рентабельності максимізується. Вона є статичною та дозволяє визначити оптимальну структуру капіталу при визначеному обсязі реалізації продукції. При визначенні фінансового ефекту від використання позиченого капіталу необхідність урахування встановленої структури капіталу за умови невизначеності майбутнього обсягу реалізації продукції потребує ще й коригування на коефіцієнти еластичності.

Якщо приріст власного капіталу є меншим від його вилучення, то різниця реального власного і статутного капіталів є негативною, що свідчить про нестійкий фінансовий стан підприємства. У випадку визначення нестачі реального власного капіталу зусилля потрібно спрямувати на збільшення прибутку, зростання рентабельності, погашення заборгованості учасників (засновників) за внесками у статутний капітал, розподіл чистого прибутку переважно на поповнення резервного капіталу.

Необхідність досягнення головної мети підприємства для забезпечення запланованого рівня доходів вимагає раціонального управління капіталом. Обсяг капіталу може бути сформований за рахунок використання джерел утворення як позиченого, так і власного капіталу.

Оптимальне значення структури капіталу передбачає таке співвідношення власних коштів та позикового капіталу, яке забезпечує досягнення оптимальних значень цільових показників діяльності підприємства у відповідності з обраними критеріями фінансового менеджменту.

ТЕМА 6. АНАЛІЗ ІНШОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО МІСТИТЬСЯ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

- 6.1. Інформаційна функція приміток до річної фінансової звітності.
- 6.2. Аналіз майна, що амортизується.
- 6.3. Аналіз окремих видів оборотних активів.

6.1. Інформаційна функція приміток до річної фінансової звітності.

Форма № 5 затверджена наказом № 302. У ній визначено мінімальний перелік показників, що підлягають розкриттю (розшифровці) в примітках до фінзвітності. Окрім цього, підприємства зобов'язані розкривати в примітках до річної фінансової звітності іншу інформацію, встановлену чинними П(С)БО. Що це за інформація, див. у табл. 6.1.

Крім того, всі одержувачі та набувачі гуманітарної допомоги в примітках до річної фінзвітності (незалежно від обов'язку її оприлюднювати) наводять інформацію про види, вартість і використання отриманої гуманітарної допомоги за цільовими напрямками.

Інформація, що підлягає розкриттю в примітках до річної фінзвітності

№ з/п	Чим регламентовано	Яка інформація розкривається
Підприємства, які не зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність		
1	П. 6 розд. IV НП(С)БО 1, п. 22 П(С)БО 6	Про облікову політику підприємства та її зміни
2	Пп. 20, 21, 23 П(С)БО 6	Про виправлення помилок, зміну облікових оцінок, події після дати балансу
3	П.п. 36.1 П(С)БО 7	Вартість основних засобів (первісна або переоцінена), за якою вони відображені в Балансі
4	П.п. 36.1 П(С)БО 8	Вартість нематеріальних активів (первісна або переоцінена), за якою вони відображені в Балансі
5	П.п. 13.1 П(С)БО 10	Перелік дебіторів і суми довгострокової дебіторської заборгованості
Підприємства, для яких обов'язковість оприлюднення річної фінансової звітності встановлена законодавством		
6	Усе П(С)БО	Уся інформація, розкриття якої в примітках передбачено П(С)БО

Акціонерні товариства наводять у примітках до фінансової звітності інформацію про:

1. Загальну суму активів, одержаних у ході передплати на акції, у такому розрізі:

1.1. Сума грошей, внесених як плата за акції, із зазначенням кількості акцій.

1.2. Вартісна оцінка майна, внесеного як плата за акції, із зазначенням кількості акцій.

1.3. Загальна сума іноземної валюти, внесеної як плата за акції, із зазначенням кількості акцій та курсу, за яким валюту зараховано в обліку.

2. Акції у складі статутного капіталу за окремими типами і категоріями:

2.1. Кількість випущених акцій із зазначенням неоплаченої частини статутного капіталу.

2.2. Номінальна вартість акції.

2.3. Зміни протягом звітного періоду у кількості акцій, що перебувають в обігу.

2.4. Права, привілеї та обмеження, пов'язані з акціями, у тому числі обмеження щодо розподілу дивідендів та повернення капіталу.

2.5. Акції, що належать самому товариству, його дочірнім і асоційованим підприємствам.

2.6. Перелік засновників і кількість акцій, якими вони володіють.

2.7. Кількість акцій, які перебувають у власності членів виконавчого органу, та перелік осіб, частки яких у статутному капіталі перевищують 5%.

2.8. Акції, зарезервовані для випуску згідно з опціонами та іншими контрактами, із зазначенням їх термінів і сум.

3. Накопичену суму дивідендів, не сплачених за привілейованими акціями.

4. Суму, включену (або не включену) до складу зобов'язань, коли дивіденди були передбачені, але формально не затверджені.

У примітках до фінансової звітності наводиться (розкривається) інформація про:

1. Склад грошових коштів.

2. Склад статей звіту про рух грошових коштів «Інші надходження», «Інші платежі» та інших статей, які об'єднують декілька видів грошових потоків.

3. Наявність значних сум грошей, які є в наявності у підприємства і які недоступні для використання групою, до якої належить підприємство.

У разі придбання або продажу дочірніх підприємств та інших господарських одиниць протягом звітного періоду наводиться (розкривається) інформація про:

1. Загальну їх вартість придбання або продажу.

2. Частину їх загальної вартості, яка, відповідно, була сплачена або отримана грошима.

3. Суму грошей у складі їх активів, що були придбані чи продані.

4. Суму активів (крім грошей) і зобов'язань придбаного або проданого дочірнього підприємства та інших господарських одиниць у розрізі окремих статей.

Підприємство самостійно вибирає, в якому вигляді (письмове пояснення, таблиця, графік тощо) наводити таку інформацію (п. 4 наказу № 302). Також у довільній формі можна зазначати іншу інформацію, яку керівництво підприємства визнає суттєвою і яка дає повнішу й об'єктивнішу картину про фінансовий стан і результати діяльності підприємства.

Розділ I «Нематеріальні активи». Перший розділ Приміток до річної фінансової звітності (форма № 5) розшифровує інформацію, наведену в ряд. 1000 — 1002 і додатковому ряд. 1050 форми № 1, тобто про нематеріальні активи і гудвіл.

Розділ II «Основні засоби». Цей розділ багато в чому подібний до попереднього. У ньому рядки відповідають субрахункам **рах. 10 «Основні засоби»** та **11 «Інші необоротні матеріальні активи»**. Тут у табличній формі розшифровують інформацію про первісну вартість і амортизацію основних засобів (далі — ОЗ), інвестиційної нерухомості та інших необоротних матеріальних активів (далі — ІНМА) на початок року, зміну їх вартості протягом року, а також розраховують їх вартість і знос на кінець року. Тобто в цьому розділі розкривають інформацію, наведену в ряд. 1010 — 1017 форми № 1.

Розділ III «Капітальні інвестиції». У цьому розділі розкривають інформацію про суми капітальних інвестицій, тобто витрат на придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів, здійснених за

рік, із зазначенням балансової вартості таких інвестицій на кінець року (гр. 4). Рядки цього розділу відповідають субрахункам рахунка 15 «Капітальні інвестиції» і слугують для розшифровки показника ряд. 1005 гр. 4 форми № 1.

Розділ IV «Фінансові інвестиції». Тут розкривають інформацію про зміну вартості фінансових інвестицій протягом року з відображенням їх балансової вартості на кінець звітного року. Тобто мета заповнення цієї таблиці форми № 5 - розшифровка показників ряд. 1030, 1035 і 1160 форми № 1.

У рядках під таблицею розшифровують, за якою вартістю інші довгострокові фінансові інвестиції і поточні фінансові інвестиції відображені в Балансі підприємства. При цьому показник (ряд. 421 + ряд. 422 + ряд. 423) форми № 5 повинен відповідати значенню ряд. 1035 гр. 4 форми № 1 на 31.12.20__ р. У свою чергу, показник (ряд. 424 + ряд. 425 + ряд. 426) форми № 5 має дорівнювати значенню ряд. 1160 гр. 4 форми № 1 на 31.12.20__ р.

Розділ V «Доходи і витрати». Цей розділ найтіснішим чином пов'язаний з показниками Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) за формою № 2 і деталізує відомості, наведені в ньому.

Розділ VI «Грошові кошти». У цьому розділі розкривають інформацію про найбільш ліквідну частину активів підприємства — грошові кошти. Так, тут наводять розгорнуту інформацію про наявність грошових коштів на кінець звітного року, тобто розшифровують дані про показник ряд. 1165 гр. 4 форми № 1.

Розділ VII «Забезпечення і резерви». Тут наводять інформацію про рух коштів, які резервуються для забезпечення майбутніх витрат і платежів.

Розділ VIII «Запаси». У цьому розділі деталізують інформацію про балансову вартість запасів підприємства на кінець звітного року (показники ряд. 1100 гр. 4 форми № 1), а також наводять відомості про їх переоцінку протягом року. Крім того, тут відображають дані про вартість поточних біологічних активів, що значаться на балансі підприємства станом на 31.12.20__ р. (ряд. 1110 гр. 4 форми № 1).

Зверніть увагу: інформацію про необоротні активи і групи вибуття, утримувані для продажу, у ряд. 800-910 розділу VIII «Запаси» форми № 5 не відображають. Проте вартість таких активів на кінець звітного періоду (сальдо за Дт субрах. 286) указують під таблицею в ряд. 926 форми № 5.

Розділ IX «Дебіторська заборгованість». У цьому розділі наводять інформацію за групами дебіторської заборгованості залежно від строків її непогашення.

Розділ X «Нестачі і втрати від псування цінностей». У розділі X розкривають інформацію, відображену за дебетом субрах. 947 «Нестачі і втрати від псування цінностей».

Розділ XI «Будівельні контракти». Цей розділ заповнюють підрядні будівельні організації.

Розділ XII «Податок на прибуток». Дані розділу XII розшифровують інформацію про порядок формування залишку на рахунках обліку відстрочених податкових активів (рах. 17) і відстрочених податкових зобов'язань (рах. 54).

Розділ XIII «Використання амортизаційних відрахувань». Цей розділ заповнюють на підставі даних про обороти за позабалансовим рах. 09 «Амортизаційні відрахування».

Розділ XIV «Біологічні активи». Цей розділ заповнюють підприємства, які здійснюють сільськогосподарську діяльність і ведуть облік біологічних активів відповідно до П(С)БО 30.

Тут розкривають інформацію про первісну (справедливу) вартість і амортизацію біологічних активів на початок року, зміну їх вартості протягом року, а також розраховують їх вартість і амортизацію на кінець року. Тобто в цьому розділі розшифровують інформацію, наведену в ряд. 1020-1022 і ряд. 1110 форми № 1.

Розділ XV «Фінансові результати від первісного визнання та реалізації сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів». Його заповнюють сільгосп підприємства і підприємства інших галузей, які здійснюють сільськогосподарську діяльність.

6.2. Аналіз майна, що амортизується.

До майна підприємства, що підлягає амортизації, належать нематеріальні активи, основні засоби (в т. ч. капітальні інвестиції та інші необоротні матеріальні активи), довгострокові біологічні активи тощо.

Джерелами інформації для аналізу цих об'єктів бухгалтерського обліку, окрім приміток до річної фінансової звітності, є також баланс, звіт про фінансові результати (сукупний дохід).

Розширений аналіз необоротних активів може включати:

- аналіз складу, динаміки, структури необоротних активів;
- аналіз стану та руху необоротних активів;
- аналіз ефективності використання необоротних активів.

Зазвичай на підприємствах найбільш суттєвими статтями необоротних активів, що підлягають амортизації, є основні засоби і нематеріальні активи. Тому саме для цих активів у формі 5 розроблено найбільш детальні інформаційні таблиці.

Аналіз складу та структури основних засобів доречно доповнити аналізом співвідношення та динаміки їх активної та пасивної частини. Позитивним, прогресивним є зростання саме активної частини основних засобів, оскільки цей фактор впливає на підвищення рівня ефективності використання основних засобів, збільшення виробничої потужності підприємства.

Активна частина основних засобів бере безпосередню участь у виробничому процесі, завдяки чому забезпечується виробництво запланованого обсягу продукції належного рівня якості.

У процесі експлуатації необоротні активи неминуче зношуються як фізично, так і морально.

Фізичний знос – поступова втрата необоротними матеріальними активами їх початкових техніко-експлуатаційних якостей внаслідок:

- використання у процесі господарської діяльності;
- бездіяльності під впливом дії сил природних факторів (корозія, гниття тощо) або надзвичайних обставин.

Моральному зносу піддаються перш та все нематеріальні активи, проте за сучасних умов, при

прискоренні науково-технічного прогресу, суттєвого морального зносу зазнають також і основні засоби.

Моральний знос – передчасна втрата вартості необоротних активів задовго до їх повного фізичного зносу.

Оцінювання стану необоротних активів здійснюють за допомогою коефіцієнтів зносу та придатності.

Коефіцієнти обчислюють як в цілому по необоротних активах, так і за усіма окремими групами необоротних активів, а також окремо за активною та пасивною частиною основних засобів.

Коефіцієнт зносу обчислюється як співвідношення суми зносу за весь період використання активу до його первісної вартості.

Коефіцієнт придатності відображає питому вагу неамортизованої частини необоротного активу у його первісній вартості та обчислюється як співвідношення залишкової вартості до первісної вартості необоротного активу.

Ці коефіцієнти обчислюються на основі залишків на початок та кінець року, тому їх можна прослідкувати у динаміці.

Варто мати на увазі, що рівень зношеності необоротних активів, обчислений на основі накопиченої амортизації (зносу) не завжди відповідає реальному їх стану. Це пов'язано із певними умовностями, прийнятими у обліковій політиці:

- обраний метод нарахування амортизації може не відповідати реальним умовам експлуатації та морального застарівання необоротного активу;

- вартісна оцінка необоротних активів може не відповідати існуючій ринковій кон'юктурі.

Рух необоротних активів – це, з одної боку, введення в експлуатацію нових та більш сучасних об'єктів, а з іншого – виведення морально та фізично застарілих.

Для оцінювання інтенсивності руху необоротних активів застосовують коефіцієнти оновлення та вибуття, коефіцієнт інтенсивності заміни, які обчислюють за кожною групою необоротних активів.

Коефіцієнт оновлення відображає питому вагу введених в експлуатацію необоротних активів у їх загальній вартості станом на кінець звітної періоду.

Коефіцієнт вибуття характеризує питому вагу виведених з експлуатації необоротних активів у їх загальній вартості станом на початок звітної періоду.

Найбільш поширеним показником, що характеризує ефективність використання необоротних активів є фондвіддача – співвідношення обсягів продукції до середньорічної вартості необоротних активів.

Фондвіддача відображає, скільки доходів від реалізації продукції припадає на кожен гривню необоротних активів.

Оберненим до фондвіддачі є показник фондомісткості. За фондомісткістю можна судити, скільки необхідно мати необоротних активів, щоб одержати дохід на суму 1 грн.

Найбільш доречним буде обчислення фондвіддачі та фондомісткості щодо основних засобів у цілому та за групами, виділеними у примітках до річної фінансової звітності.

Для оцінювання ефективності використання необоротних активів доцільно буде застосувати показник рентабельності.

Найчастіше для оцінювання рентабельності необоротних активів в цілому використовують чистий прибуток. Якщо ж оцінюється певний окремий об'єкт

необоротних активів, і є можливість ідентифікувати його конкретне цільове призначення, то для обчислення рентабельності можна використати величину валовою прибутку або фінансових результатів за видами діяльності (операційна, фінансова, інша).

6.3 Аналіз окремих видів оборотних активів

Оцінюючи оборотні активи за даними приміток до фінансової звітності, перш за все доцільно вивчити склад, структуру, динаміку найсуттєвіших складових – поточної дебіторської заборгованості та запасів.

При дослідженні поточної дебіторської заборгованості, окрім даних Приміток, доцільно залучити також дані балансу.

Важливо зауважити, що при аналізі динаміки поточної дебіторської заборгованості не можна однозначно судити про її зростання як про негативне явище фінансового стану підприємства.

Позитивна динаміка дебіторської заборгованості може вважатися сприятливим фактором тільки за умови нарощення обсягів діяльності підприємства, тобто паралельно необхідно дослідити динаміку доходів, а також проаналізувати динаміку оборотності дебіторської заборгованості.

Варто пам'ятати, що на збільшення суми дебіторської заборгованості також можуть впливати такі негативні фактори:

- недотримання покупцями договірної та розрахункової дисципліни;
- несвоєчасне пред'явлення претензій покупцям за борги, що виникли;
- інші прорахунки керівництва в управлінні дебіторською заборгованістю.

Аналізують також динаміку питомої ваги дебіторської заборгованості у оборотних активах та підсумках балансу.

Зважаючи на неоднозначність динаміки дебіторської заборгованості, її аналіз варто доповнити обчисленням коефіцієнту сумнівної дебіторської заборгованості, який визначається на основі фактичної суми визнаної безнадійної дебіторської заборгованості згідно із методами, передбаченими П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

У динаміці цей показник має зменшуватись, що свідчитиме про покращення якості управління дебіторською заборгованістю.

«Якість» дебіторської заборгованості можна оцінити, проаналізувавши її структуру за строками непогашення. Позитивним слід вважати зниження питомої ваги заборгованості із термінами непогашення від 12 до 36 місяців.

На фінансовий стан підприємства великий вплив має стан матеріальних запасів. Наявність оптимальної суми запасів є одним із невід'ємних елементів економічної безпеки підприємства.

Аналізуючи динаміку вартості запасів, необхідно зважати на такі основні причини її зростання:

- збільшення масштабів діяльності підприємства;
- зростання цін на матеріальні ресурси;
- неефективна політика управління запасами.

Сприятливим слід вважати зростання вартості запасів тільки у першому випадку. В іншому разі, це може обернутися вилученням зайвих грошових коштів з обороту, виникають проблеми з ліквідністю, зростає кількість зіпсованих запасів, витрати на складське господарство тощо.

З іншого боку, недостатня кількість запасів може призвести до перебоїв у виробничому процесі, порушення режиму поставок готової продукції покупцям, що у кінцевому випадку негативно вплине на собівартість продукції та ділову репутацію підприємства.

Важливо також здійснити аналіз інтенсивності використання капіталу, вкладеного у запаси. Таку оцінку можна зробити за допомогою визначення періоду (тривалості) обороту запасів. Даний показник обчислюють окремо для кожної категорії запасів та вивчають у динаміці.

Тривалість обороту виробничих запасів – це час зберігання виробничих запасів на складі від моменту оприбуткування до списання на виробництво або інші цілі.

Тривалість обороту незавершеного виробництва – це час, протягом якого виробляється продукція (від моменту списання ресурсів на виробництво до моменту оприбуткування готової продукції на склад).

Тривалість обороту готової продукції – це час зберігання готової продукції на складі з моменту надходження її з виробництва до моменту відвантаження покупцям.

Позитивним слід вважати скорочення термінів оборотності, адже це свідчить про підвищення рівня ділової активності підприємства.

ТЕМА 7. АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЇ ЗА СЕГМЕНТАМИ

7.1. Сутність та мета складання Звіту за сегментами.

7.2. Порядок заповнення форми № 6 «Інформація за сегментами». Визначення доходів і витрат, активів і зобов'язань звітних сегментів.

7.3. Аналітичні можливості Звіту за сегментами.

7.1. Сутність та мета складання Звіту за сегментами.

Звіт «Інформація за сегментами» (форма № 6) є додатком до приміток до річної фінансової звітності. Його форму затверджено П(С)БО 29. У цьому звіті розкривають інформацію про доходи, витрати, фінансові результати, активи та зобов'язання звітних сегментів.

Норми П(С)БО 29 поширюються на підприємства:

- які зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність;
- що займають монопольне (домінуюче) положення на ринку продукції (товарів, робіт, послуг);
- щодо продукції (товарів, робіт, послуг) яких до початку звітнього року прийнято рішення про державне регулювання цін (уключаючи підприємства, що здійснюють виробництво, транспортування, постачання теплової енергії та надають послуги централізованого водопостачання та водовідведення).

Усі перелічені вище юридичні особи зобов'язані заповнювати форму № 6 у складі річної фінансової звітності.

Форму № 6 не подають (п. 2 П(С)БО 29):

- суб'єкти малого підприємництва, які складають річну фінансову звітність за скороченою формою;
- неприбуткові організації;
- бюджетні установи;
- банки;
- підприємства, які складають звітність за МСФЗ.

Додаток до приміток до річної фінансової звітності за формою № 6 складається з 3 розділів. У кожному з них наводять визначену П(С)БО 29 інформацію про звітні сегменти.

У розділі I форми № 6 детально розкривають інформацію про пріоритетні звітні сегменти підприємства. Як пріоритетний звітний сегмент може бути обрано:

- господарський;
- географічний виробничий;
- географічний збутовий.

При визначенні виду пріоритетного звітного сегмента враховують організаційну структуру підприємства. Результат такого вибору відображають у наказі про облікову політику (п. 17 П(С)БО 29, п. 2.1 Методрекомеандацій № 635).

А як обрати пріоритетний сегмент? Щоб із цим розібратися, необхідно звернутися до п. 15 П(С)БО 29. Так, якщо організаційна структуризація виробничих та інших відокремлених підрозділів підприємства побудована за видами продукції (товарів, робіт, послуг), що виробляються, то пріоритетним визнають господарський вид сегмента, а допоміжним – географічний. Якщо організаційна структуризація виробничих і інших відокремлених підрозділів підприємства здійснювалася за регіонами, в яких підприємство функціонує, то пріоритетним визнають географічний вид сегмента, а допоміжним – господарський. У разі відсутності чітких переваг залежності фінансових результатів і ризиків пріоритетним звітним сегментом визнають господарський сегмент, а допоміжним – географічний.

У розділі I форми № 6 наводять детальну інформацію про фінансові показники основної діяльності сегментів (доходи, витрати) за кожним пріоритетним звітним сегментом, а також нерозподілені доходи і витрати. Крім того, тут зазначають відомості про балансову вартість активів та зобов'язань пріоритетних звітних сегментів, а також про суму капітальних інвестицій та амортизаційних відрахувань таких сегментів.

Сукупні дані показників за звітними сегментами та нерозподіленими статтями повинні узгоджуватися з відповідними загальними показниками фінзвітності підприємства

У розділах II і III форми № 6 розкривають інформацію про допоміжні звітні сегменти. При цьому вибір допоміжних звітних сегментів, а також зміст інформації, що має бути наведена в розділах II і III форми № 6, залежать від того, який сегмент обрано пріоритетним. Детальніше про це див. у табл. 7.1.

Вибір допоміжних звітних сегментів

Розділ I	Розділ II		Розділ III	
Вид пріоритетного звітного сегмента	Вид допоміжного звітного сегмента	Яку інформацію розкривають	Вид допоміжного звітного сегмента	Яку інформацію розкривають
Господарський	Географічний збутовий	Дохід від продажу продукції (товарів, робіт, послуг) зовнішнім покупцям* (п.п. 22.1 П(С)БО 29)	Географічний виробничий	Балансова вартість активів і капітальні інвестиції (п.п. 31.1 П(С)БО 29)
Географічний виробничий	Господарський	Дохід від продажу продукції (товарів, робіт, послуг) зовнішнім покупцям*, а також балансова вартість активів і капітальні інвестиції (пп. 22.2 і 31.2 П(С)БО 29)	Географічний збутовий**	Дохід від продажу продукції (товарів, робіт, послуг) зовнішнім покупцям* (п.п. 22.3 П(С)БО 29)
Географічний збутовий			Географічний виробничий**	Балансова вартість активів і капітальні інвестиції (п.п. 31.3 П(С)БО 29)

* За мінусом ПДВ, акцизного податку, знижок та інших вирахувань з доходу.
 ** Якщо активи підприємства і покупці розташовані в різних регіонах.

Підприємство може доповнити наведений вище перелік показників діяльності допоміжних звітних сегментів, що відображаються в розділах II і III форми № 6 (п.п. 31.4 П(С)БО 29).

7.3. Аналітичні можливості Звіту за сегментами.

Звітність за сегментами перебуває на межі управлінської та фінансової звітності. За своїм змістом вона задовольняє потреби двох груп користувачів: внутрішніх та зовнішніх (табл. 7.2).

З однієї сторони, звітність за сегментами є частиною управлінської (внутрішньої) звітності, користувачі якої – управлінський персонал та члени правління підприємства.

З іншої сторони, це частина пакета фінансової звітності підприємства, яка є загальнодоступною та серед користувачів якої можуть бути інвестори, споживачі та постачальники, фінансові інститути, аудитори тощо.

Так, різні групи користувачів мають різні потреби. Наприклад, уряд країни, в якій знаходиться частина підприємства – звітний сегмент за географічною ознакою, буде зацікавлений у ефективності лише його функціонування, а не всього суб'єкта господарювання. Користувачі, постачальники та кредитори зацікавлені лише в діяльності того дочірнього підприємства, з яким у них сформовані контрактні зобов'язання. Інформація про звітні сегменти не завжди представлена таким чином, щоб задовольнити всі без винятку інформаційні потреби, проте її наявність може значним чином допомогти у цьому.

Мета аналізу користувачів звітності за сегментами підприємства

Внутрішні користувачі звітності за сегментами	
<i>Користувачі</i>	<i>Мета аналізу звітності за сегментами</i>
<i>Працівники</i>	Оцінка стабільності діяльності підприємства з метою визначення перспективи своєї зайнятості у певному сегменті діяльності компанії
<i>Менеджери сегментів</i>	Ефективне управління напрямком: планування, організація, контроль; прийняття управлінських фінансових рішень
<i>Контролери</i>	Контроль за виконанням планів та бюджетів компанії за різними напрямками діяльності
<i>Служба внутрішнього аудиту</i>	Контроль за дотриманням процедур компанії за різними напрямками діяльності
<i>Вищий управлінський персонал</i>	Оцінка можливості подальшого розвитку компанії, її фінансових результатів: як загалом, так і у розрізі різних сегментів
Зовнішні користувачі звітності за сегментами	
<i>Потенційні інвестори</i>	Оцінка спроможності різних сегментів підприємств здійснювати прибуткову діяльність
<i>Кредитори</i>	Оцінка спроможності сегмента вчасно сплачувати боргові зобов'язання
<i>Клієнти</i>	Ризик можливого банкрутства сегмента, з яким підписані угоди та від якого залежать
<i>Постачальники</i>	Визначення платоспроможності сегмента, з яким підписані угоди та від якого залежать
<i>Органи державного управління</i>	Формування стратегій і підтримка ефективного й збалансованого економічного розвитку держави
<i>Конкуренти</i>	Аналіз розвитку компанії - конкурента
<i>Фінансові інститути</i>	Проведення суспільних досліджень
<i>Науково-дослідні установи та дослідницькі центри</i>	Проведення наукових досліджень
<i>Аудитори</i>	Аналіз діяльності підприємства у розрізі напрямків діяльності щодо відповідності за всіма суттєвими аспектами вимогам складання та подання фінансової звітності

Отже, звітність за сегментами надає можливість різним групам користувачів проводити поглиблений аналіз діяльності суб'єкта господарювання, що і визначає її стратегічне значення.

Оскільки результати проведення аналізу показників звітності за сегментами допомагають різним користувачам ухвалювати об'єктивні рішення щодо розміщення ресурсів, це свідчить про його стратегічне значення. Серед особливостей такого аналізу варто відмітити те, що він проводиться за різними напрямками діяльності компанії; він дає можливість порівняти ідентичні показники звітності компаній-конкурентів; показники звітності за сегментами відображають управлінську структуру підприємства.

Незважаючи на переваги сегментарного аналізу, він обмежений суб'єктивним рішенням керівництва компанії щодо розкриття певної інформації та нормативно-правовими особливостями складання та подання звітності за сегментами.

Виокремимо напрями сегментарного аналізу:

- 1) аналіз тенденцій розвитку сегментів;

2) аналіз показників звітності за сегментами.

Аналіз тенденцій розвитку сегментів компанії може мати як вертикальну, так і горизонтальну спрямованість. Максимальної ефективності він набуває під час аналізу звітності за сегментами у неінтегрованій компанії, з огляду на географічні сегменти чи господарські сегменти. Такого роду інформація може бути дуже цікавою для конкурентів компанії, адже дає змогу проаналізувати слабкі сторони суб'єкта господарювання.

Аналіз тенденцій розвитку сегментів повинен включати наступні методи:

1. Аналіз частки показників звітності за сегментами у загальних консолідованих показниках фінансової звітності.

2. Горизонтальний та вертикальний аналіз динаміки показників:

2.1. Аналіз доходів від реалізації зовнішнім клієнтам товарів (послуг).

2.2. Аналіз доходів від реалізації зовнішнім клієнтам товарів (послуг) у розрізі географічних напрямків.

2.3. Аналіз довгострокових активів у розрізі географічних регіонів.

2.4. Аналіз витрат сегмента.

2.5. Аналіз у розрізі господарських сегментів.

2.6. Аналіз у розрізі витрат сегмента.

2.7. Аналіз динаміки фінансових результатів компанії.

Аналіз частки показників звітності за сегментами у загальних консолідованих показниках фінансової звітності дозволяє зробити висновки про структуру показників компанії, проаналізувати функції та роль кожного окремого сегмента, а отже і напрямку діяльності компанії.

Аналіз звітної інформації у розрізі сегментів підприємства здійснюється на основі даних звітності про доходи від реалізації, витрати, фінансовий результат, балансової вартості активів, нарахованої амортизації, зобов'язання окремих сегментів підприємства. Але більшість вітчизняних підприємств вважають зазначену інформацію про свої сегменти комерційною таємницею. Тому основним показником для здійснення даного аналізу є дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Аналіз показників звітності за сегментами. Фінансова звітність за сегментами являє собою міні-звіт про діяльність окремих напрямків компанії. У загальному вигляді звітність за сегментами містить наступну інформацію: – інформація про доходи та витрати звітних сегментів; – інформація про активи і зобов'язання звітних сегментів.

Таким чином, стає можливим проаналізувати структуру доходів та витрат компанії у розрізі напрямків діяльності, а також їх активи та зобов'язання, на основі чого можна розрахувати такі показники для кожного окремого сегмента:

1. Аналіз фінансових результатів діяльності звітного сегмента.

2. Аналіз показників рентабельності звітних сегментів.

3. Аналіз показників ділової активності звітних сегментів.

4. Аналіз показників платоспроможності звітних сегментів.

Запропоновані види аналізу можна використовувати як для окремого звітного сегмента, так і для всіх сегментів підприємства. Це залежить від мети аналізу та інформаційних потреб користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1: затв. наказом Міністерства фінансів від 07.02.2013 №73 за станом на 03.08.2018 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. (дата звернення 23.11.2020)
2. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 328 с.
3. Бедзай О. В. Трансформація фінансової звітності та її вплив на методику аналізу ліквідності балансу. Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна. 2014. Вип. 44. С. 86–89. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_44_192.
4. Білик М. Д., Бабіч В. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовими результатами діяльності підприємств. Бізнес Інформ. 2015. № 4. С. 207.
5. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : КНЕУ, 2014. 592 с.
6. Бондарева Т. Г. Роль аналізу фінансової звітності для перспективного планування діяльності підприємств. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. 2016. Вип. 2. С. 20–28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuyvgr_ekon_2016_2_53.
7. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства : навч. посіб.. Київ : Кондор, 2007. 180 с.
8. Демиденко С. Л. Методичні підходи до стратегічного аналізу показників фінансової звітності. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2015. Вип. 27. С. 218–225. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2015_27_284.
9. Дончак Л. Г., Ціхановська О. М. Ділова активність підприємства та шляхи її зміцнення. Економіка та управління підприємствами. 2017. Випуск 10. С. 250–255.
10. Спіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність : практикум. Вінниця : ВНТУ. 2017. 143 с.
11. Спіфанова І. Ю., Дрозд І. В. Сучасні підходи до аналізу ефективності управління власним капіталом підприємства. Економічний аналіз : зб. наук. праць. 2015. Том 19. № 2. С. 71–76.
12. Зигрій О. Удосконалення методики аналізу показників бухгалтерської фінансової звітності підприємств. Економічний аналіз. 2013. Т. 12(4). С. 208–210. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2013_12\(4\)_475](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2013_12(4)_475).
13. Китайчук Т. Г. Аналіз складових частин балансу підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 859–864.
14. Кіндрацька Г. І., Загородній А. Г., Кулиняк Ю. І. Аналіз господарської діяльності: підруч. Львів : В-во Львівської політехніки, 2019. 320 с.
15. Кіндрацька Г. І., Загородній А. Г., Кулиняк Ю. І. Аналіз господарської діяльності: практикум. Львів : В-во Львівської політехніки, 2018. 156 с.
16. Купріна Н. М., Шаталова А. В., Апостолов К. В., Бачинська О. В. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства: теоретичний та

практичний аспект. Економіка харчової промисловості. 2018. Т. 10, Вип. 4. С. 48–57.

17. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ : «Хай-Тек Прес», 2013. 336 с.

18. Лобова О. М., Ломоносов Д. С. Сучасна практика оцінки фінансового стану підприємств України із використанням національних моделей. Економіка та держава. 2020. № 3. С. 94–99.

19. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз. навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 304 с.

20. Матвійчук І. О. Аналіз форм фінансової звітності : методичні вказівки до самостійної роботи. Луцьк : ПП «Поліграфія», 2020. 63 с.

21. Матвійчук І. О., Гадзевич О. І. Аналіз господарської діяльності : методичні вказівки з дисципліни до практичних занять для студентів спеціальності 6.030509 «Облік і аудит» денної та заочної форм навчання. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2016. 48 с.

22. Матвійчук І. О., Гадзевич О. І. Аналіз господарської діяльності : методичні вказівки з дисципліни до контрольної роботи для студентів спеціальності 6.030509 «Облік і аудит» денної та заочної форм навчання. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2016. 47 с.

23. Матвійчук І. О., Гадзевич О. І. Аналіз господарської діяльності : конспект лекцій для студентів спеціальності 6.030509 «Облік і аудит» денної та заочної форм навчання. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2016. 132 с.

24. Мельник Т. Ю. Формування інформаційних ресурсів управлінського обліку для контролювання фінансових результатів підприємства. Молодий вчений. 2015. № 8 (23). Ч. 2. С. 63–68.

25. Мізякіна Н. О. Аналіз міжнародних стандартів аудиту фінансової звітності щодо виявлення помилок. Економіка та держава. 2015. № 7. С. 82–86.

26. Мних Є. В., Барабаш Н. С. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2014. 412 с.

27. Озеран А. В. Аналіз корисності інформації фінансової звітності для прийняття управлінських рішень. Молодий вчений. 2015. № 2(2). С. 200–204 URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2\(2\)_50](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2(2)_50).

28. Отенко І. П., Азаренков Г. Ф., Іващенко Г. А. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 156 с.

29. Петришина Н. С., Кнець Ю. О. Методичні основи аналізу фінансових результатів діяльності промислового підприємства. Наука й економіка. 2014. № 2 (34). С. 52–54.

30. Петрук О.М. Аудит фінансової звітності підприємств в аспекті аналізу ефективності використання ресурсів. Ефективна економіка. 2015. № 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_1_36.

31. Склябінська А. І., Дружниця Л. Д., Федорук С. А. Фінансовий аналіз : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. за заг. ред. д. е. н., проф. М. П. Войнаренка. Львів : «Новий світ – 2000», 2013. 342 с.

32. Слободян Н. Г. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах: методологія і практика. Економічний аналіз, Зб. наук. праць. Тернопільський НЕУ. 2014. Т. 18. № 2. С. 239–245.

33. Слободян Н. Г. Аналіз фінансової звітності: управлінський аспект.

Міжнародний науковий журнал. 2016. № 5(3). С. 67–71. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_5\(3\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_5(3)_20).

34. Сокольська Р. Б., Зелікман В. Д., Акімова Т. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Частина I. Аналіз фінансової звітності. Дніпропетровськ : НМетАУ. 2015. 92 с.

35. Стаднюк Т. С. Особливості методики аналізу фінансових результатів діяльності підприємств. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. № 1. С. 127–132.

36. Тринька Л. Я., Іванчук (Липчанська) О. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Алерта, 2014. 768 с.

37. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : ПДАА, 2016. 430 с.

38. Федоронько Н. І. Методи фінансового аналізу консолідованої фінансової звітності. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2015. № 4. С. 337–341. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2015_4_47.

39. Фінансовий аналіз : конспект лекцій / Укл. О. Гадзевич, І. Матвійчук. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2019. 70 с.

40. Хринюк О. С., Бова В. А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 2. С.12–15.

41. Чайка Т. Ю., Лошакова С. Є., Водоріз Я. С. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності за балансом, урахування фінансових і виробничих особливостей підприємства під час здійснення коефіцієнтного аналізу ліквідності. Економіка та суспільство. 2018. Вип. 15. С. 900–908.

42. Школьник І. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 368 с.

43. Шубіна С. В. Фінансовий аналіз : практикум : навч. посіб. Київ : Центр учб. л-ри, 2013. 296 с.

44. Яріш П.М., Касьянова Ю. В. Методи проведення аналізу фінансових результатів діяльності організацій. Управління розвитком. 2015. № 4(144). С. 159–162.

Навчальне видання

Автор: Матвійчук Іванна Олегівна

Фінансовий аналіз в прийнятті рішень

Конспект лекцій

Видання друкується в авторській редакції

Підписано до друку . Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times
Ум. друк. арк. 5,2
Тираж 50 прим.